בית יעקב

חודש זשורנאַל

אָרגאַן פאַר די אינטערעסען פון בית-יעקב-שולען און אָרגאַניזאַציעס בנות-אגודת-ישראל אין פּוילען

רעדאַקטאָר: א. ג. פרידענזאָן.

דער ציעל פון די בית יעקב שולען: צו ערציהען די יודישע טעכטער אין גייסט פון דער יודישער תורה און ישראל'ס היסטאָרישע אייביגקייט'ס-אידעאַלען.

אַבאָנעמענטס-פּרייז: אַ יאָהר 8 גילד. אויסל.: 2 דאָלאַר. געלד נריהצראוים.

אַדרעס פאַר געלד:
ŁÓDŹ, P. K. O. 65.613.

דאָס פּראָגראַם פון בנות אגודת ישראל: פליכט-ערפילונג פון דער יודישער פרוי אין דער לעזונג פון די יודישע פּראָבלעמען אין גייסט פון תורה ומסורה.

אין היינטיגען נומער:

1) אילוסטריטער בית-יעקב-אַלמאַנאַך — * * *
2) וועגען אונזער קינדער ליטעראַטור — אַ פּעדאַגאָג
3) טאָלסטאָי וועגען יודענטום — — דר. א. קאַפּלאַן
4) פרוי און פאַמיליע לויטן תלמוד — הרב ש. ר. הירש ז"ל
5) אָרימע היים מיינע (ליעד) — — חי' הינדא לעווי
6) קינדער-כאַראַקטערן — — — וו. לייכטער
7) די תשובה פון אַ גרעפין — — מרדכי פעססעל
8) איינע פון אַ סאַך — — — — אלימלך שטייער
9) די אייביגע וואַנד — — — — אפרים בירתי
10) דריי הונדערט יאָהר טייטש-חומש — * * *
11) נאָטיצען 12) אַנאָנסען.

ביילאַגע: קינדער-גאָרטען (32 זייטלעך)

13) מרחשון — — — — — דער פעטער שמאַי
14) נר תמיד — — — — שרה שענירער
15) די בעשאַפונג פון מענש, נחס ווייגגאָרטען א. זאָנענפריד
16) הערבסט (ליד) ש. נאַדלער — 17) הערבסט טרויער (ליד) א. מגן
18) רבי ישראל בעל שם טוב — — * * *
19) הלל הנשיא — — — — — בנימין זוסמאַן
20) די פרעגסט מיך קינד (ליד) — — ש. נאַדלער
21) די באַרימהערציגע פּרינצעסין — מ. פעססעל
22) די זשאַבע און די נאַכטיגאַל — א. שושנה

פּוילישער טייל — „Wschód"

6 יאָהרגאַנג

נומער 36

פרייז 85 גר.

פּרענומעראַנטן-ביוראָ
מ. צימלער, 9 וואַלאָווע
וואַרשע

אשה יראת ד' היא תתהלל
(משלי)

בית-יעקב-זשורנאל

ערשיינט יעדען ראש-חודש.

בית יעקב לכו ונלכה באור ד'
(ישעי')

Łódź, Październik, 1928 r. rok 6 | № 36 | ב"ה לאָדז, מרחשון תרפ"ט. 6 יאָהרגאַנג

„אילוסטרירטער בית-יעקב-אלמאנאך"

(לכבוד דעם פינף-יעהריגען יובילעאום פון בית-יעקב-זשורנאל)

אונזער פריהערדיג העפט „בית יעקב", די ימים-טובים-אויסגאַבע איז מיט גרויס פרייד אויפגענומען געוואָרען מצד די לעזער און לעזערינס אין צעהנדליגער שטעט און שטעטלעך. מיר האָבען בעקומען אינצעהליגע בעגריסונגס-בריף פון גאַר דער וועלט צום זעקסטען יאָהרגאַנג פון זשורנאַל. א סך פון אונזער פריינד האָבען זייער אַנערקענונג פאַר'ן זשורנאַל אויסגעדריקט אין ממשות'דיגער הילף, **דורכ'ן ווערבירען א גרעסערע צאָהל נייע אַבאָנענטען, יעהרליכע, האַלב-יעהרליכע און קוואַרטאַלדיגע.** פערשטעהט זיך אַז די לעצטע פערדינען אַ אויפריכטיגען דאַנק מצד אַלע וואָס ווילען זעהן דעם בית-יעקב-זשורנאַל, וואָס ווייטער אַלץ שענער, אינהאַלטס: רייכער און דער עיקר, אַלס חודש-אויסגאַבע רעגולער און פינקטליך ערשיינען. אויך אונזער אַדמיניסטראַציע גופא, האָט במשך דעם לעצטען חודש אַ קאָלאָסאַל שווער שטיק אַרבייט געפיהרט. ס'זענען צושיקט געוואָרען **העכער טויזענד בריף צו בעקאנטע נעמען** וועגען אַבאָנירען אַליין און שאַפען אַבאָנענטען ביי אַנדערע. אַ שווערע האָראָוואַניע איז דאָס געווען און עס האָט אויך פיעל געלד אָפגעקאָסט. ליידער האָבען זיך אָפגערופען נאָר אַ גאַנץ קליינע צאָהל פון די, וואָס מיר זענען געווען זיכער, אַז זיי וועלען אונזער בקשה נישט גרינגשעצען. אַ פנים, דאָס פערשטענדניס פאַר אַזאַ אויסגאַבע ווי בית-יעקב-זשורנאַל, איז נאָך אַלץ שוואַך אין די אָרטאָדאָקסישע רייהען: אַז דאָס ביסעלע מיה צו שאַפען אַבאָנענטען און איינצוצאָהלען אַז, דעם בייטראַג פון 2 זל. אויף אַ קוואַרטאַל, איז ביי זיי אַן עבודה קשה...

אונז שוואַכט אָבער דאָס אַלץ נישט אָפ און **ווען פינף יאָהר צייט**, אין די שווערסטע קריטישסטע צייטען האָבען מיר נישט פון פלאַץ אָפגעטרעטען, אָנשטרענגענדיג אַלעס און אַלץ בכדי די טריבונע פאַר אונזער בית-יעקב-שול און בנות-בעוועגונג צו דערהאַלטען, וועלען מיר בעזרת השם אויך איצט דאָס זעקסטע יאָהר אונזער עבודת הקודש בשלימות פאָרטזעצען. טאָג-איין טאָג-אויס וועלען מיר ווייטער וואַכען מיט דער שטאַרקסטער אויפאָפפערונג דעם איינציגען זשורנאַל וואָס איז געווידמעט אַזאַ ערנסט פּראָבלעם און אונזער שטורמ'דיגער צייט, ווי חנוך-הבנות אין רעליגיעזען גייסט, נאָך מעהר צו פאַרברייטערן ביז, דער אָרטאָדאָקסישער עולם, יעדער סימפּאַטיקער פון בית-יעקב אידעאַל ובפרט די שוין אונטערגעוואַקסענע יודישע טעכטער אין אָרטאָדאָקסישען גייסט, וועלען אַרויסווייזען מעהר אינטערעס און הילף דעם זשורנאַל „בית יעקב".

די ערשטע און וויכטיגסטע התחלה פון אַ פערשטאַרקטער אַרבייט און פערשאַפען עפּיס מאָנומענטאַלעס אויפ'ן ליטעראַטור-געביט פאַר דער אָרטאָדאָקסיע בכלל און פאַר דער אָרטאָדאָקסישער פרוי בפרט איז דער **„אילוסטרירטער בית-יעקב-אלמאנאך"** און מיר קומען אָנזאָגען די בשורה אַלע אונזערע פריינד אַז דער „אַלמאָנאַך" ווערט אַ געשעהענער פאַקט.

נישט געקוקט אויף אַלע שוועריגקייטען פון פינאַנציעלער און שריפטשטעלערישער נאַטור וועט דער **„אילוסטרירטער בית-יעקב-אלמאנאך"** בעשטימט גאַנץ בקרוב איה"ש ערשיינען און הגם מיר קאָנען נאָך איצט דעם גענויען טערמין פון ערשיינען נישט אָנגעבען, זענען מיר אָבער דערמיט מודיע אַז די אַרבייט איז אין פולען גאַנג. צעהנדליגער אָנגעזעהענע שריפטשטעלער האָבען זייערע אַרבייטען שוין צוגעשיקט, דאַרונטער די בעדייטענדסטע פערזענליכקייטען אין דער אָרטאָדאָקסישער וועלט, נאָר צוליב יום טוב-צייט האָט געמוזט פערלענגערט ווערען דער רעדאַקציאָנס-שלוס ביז סוף היינטיגען חודש, אַגב שוין דער ענטגילטיג לעצטער טערמין.

מיר וועלען גאָרנישט מגזם זיין זאָגענדיג, אַז **אילוסטרירטער „בית-יעקב-אלמאנאך" וועט זיין דאָס גרעסטע, שענסטע און אינטערעסאַנטסטע ליטעראַרישע בוך פאַר דער יודישער אָרטאָדאָקסיע!** שוין איצט איז דער אינטערעס צום „אלמאנאך" אין דער גאַנצער אָרטאָדאָקסישער וועלט געוואַלדיג גרויס. די פּאָסט ברענגט אונז טאָג-טעגליך בריף מיט די וואַרימסטע ווינשען צו אונזער גראַנדיעזער אונטערנעהמונג, אַרויסצוגעבען אַזאַ וויכטיג און נוצליך בוך, וואָס וועט פעראייביגען אין דער יודישער געשיכטע דאָס ווערק פון „בית-יעקב"!.

בכדי דער „בית יעקב-אַלמאָנאַך" זאָל אויך סטאַטיסטיש פאָלשטענדיג אָפּשפּיגלען דעם מצב פון דער בית-יעקב-שול אין דער געגענוואַרט, ווי אויך די בנות-אגודת-ישראל בעוועגונג אין איהרע ענטוויקלונג בכלל, בעטען מיר זאָפאָרט תיכף צו ענטפערן אונז אויף פאָלגענדע אַנקעטע:

בית-יעקב-שולען:

1) ווען איז אייער שולע געגרינדערט געוואָרען? 2) ווער זענען די עסקנים אָדער עסקנות פון דער שולע? (גענוי די נעמען) 3) די צאָהל תלמידות אין וויפיעל קלאַסען? 4) נאָמען פון דער לעהרערין און גענויע אַדרעסען.

בנות-אגודת-ישראל:

1) ווען איז אייער אָרגאַניזאַציע געגרינדעט געוואָרען? 2) ווער זענען די הויפּט-טוערינס? 3) די צאָהל מיטגלידערינס אין פון וואָס בעשטעהט די טעטיגקייט? 5) גענוי אַדרעס?

מיר מאַכען אויפמערקזאַם אַז דאָס נישט ענטפערן אויף דער אַנקעטע וועט זיין אַ גרויסער שאָדען פאַר דער זאַך, מחמת דער „אַלמאַנאַך" וועט קומען אין די האַנד פון אַלע יודישע פערזענליכקייטען אין פיהרער פון אַלוועלטליכע געזעלשאַפטען הן פילאַנטראָפישע הן קולטורעלע אין דער גאַנצער וועלט, אַ חוץ דעם וועט דער „אַלמאַנאַך" צושיקט ווערען אין אַלע יודישע אין נישט יודישע אַנגעזעהענע צייטונגען, וואָס וועלען געוויס רעצענזירען דעם „אַלמאַנאַך" עס ליגט דעריבער אינ'ם אינטערעס פון יעדער שול-פערוואַלטונג און בנות-גרופּע אונז תיכף ומיד צוצושטעלען די פערלאַנגטע תשובות אויף אונזערע פראַגען, בכדי דאָס בילד פון דער בית-יעקב-בעוועגונג זאָל זיין וואָס פולקאָמער און גענויער.

* * *

אונזער קינדער-ליטעראַטור

דאָס בית יעקב שול-וועזען איז שוין אַרויס פון זיינע קינדער-וויקעלעך און פערנעמט שוין איצט אַ גאַנץ אָנזעהעוודיג אָרט אין עפענטליכען יודישען לעבען.

מיר פערמאָגען שוין היינט-צוטאָג אַ ברייט פערצווייגטע נעץ פון פאָלקס-שולען, אָוונט-קורסען, קינדער היימען וואָס גיט אונז די גאַראַנטיע, אַז די צוקונפטיגע יודישע פרוי וועט ערצויגען ווערען אין גייסט פון די יודישע אייביגקייטס-אידעאַלען.

אָבער איינס מוז געזאָגט ווערען: אונזערע לעהרערינס, די ערציהערינס פון אונזער יונגען פרויען-דור האָבען עד היום נאָך זעהר ווייניג אַכט געלעגט, אויף אַ וויכטיגען פּונקט אין אונזערע ערציהונגס-אויפגאַבען, אויף דער שפּראַך פונ'ם קינד.

די שפּראַך פון רוב-קינדער וואָס ווערען ערצויגען אין דעם יודישען טראַדיציאָנעלען הויז, איז די יודישע שפּראַך. אויף דער דאָזיגער שפּראַך הערט דאָס קינד רעדען די עלטערן און אין יודיש האָבען אונזערע מאַמעס און באָבעס אויסגעגאָסען זייערע תפלות און געלייענט די וואונדער-פערלען פון „צאינה-וראינה" און אַנדערע מוסר-ספרים.

ביי דעם יונגערען פרויען דור מוז אַלזאָ דורך דער בית יעקב-שול געפלעגט ווערען יודיש אַלס שפּראַך, אין דער-ביי טאָר נישט פערנאַכלעסיגט ווערען דאָס שעפּען פון מקור די יודישע רעליגיעזע למודים אין לשון הקודש פון אָריגינאַל.

מיר שטעהן ענטשידען אין קאַמף מיט'ן אַזוי גערופענעם „יודישיזם", ביי זיי, ביי די קעמפענדע יודישיסטען איז יודיש אַ ציעל פאַר זיך, וואָס שטרעבט אונטערצוהאַקען די אייגענע שרשים פון וואַנען די שפּראַך ציהט איהר יניקה — די טראַדיציע און רעליגיעזען יודישען גייסט.

מיר מאַכען נישט די שפּראַך פאַר קיין פ ע ט י ש, די שפּראַך איז נישט קיין ציעל פאַר זיך אָבער דאָך איז עס אַ שטאַרק מיטעל צו דערהאַלטען אונזערע יודישע קינדער, בפרט די מיידלעך אין אַ טראַדיציאָנעלער אַטמאָספערע.

פון דער יודישער שפּראַך מאַכען מיר אַ רעָהר דורך וועלכער מיר גיסען אַריין אינ'ם קינד'ס האַרץ, דעם יודישען גייסט אין דאָס אַליין לעגט אויף אונז אַרויף דעם חוב דאָס קינד מיט'ן יודיש לייענען צו געוועהנען.

איינס פון די וויכטיגסטע מיטלען ביים ערלערנען און פלעגען די שפּראַך איז די קינדער-ליטעראַטור. אַזאַ ליטעראַטור וואָס איז ספעציעל געשאַפען פאַר'ן קינד און צוגעפאַסט צו זיין עלטער, פסיכאָלאָגיע און פערשטאַנד.

אין דער אייראָפּעאישער וועלט זעהן מיר אַז די פערפאַסער פון קינדער-ליטעראַטור זענען די בעריהמטסטע און פּאָפּולערסטע מענשען און זייער השפעה אויפ'ן יונגען דור, איז אַנגעהייער שטאַרק און די אַנערקונג פאַר זייער אַרבייט אויף דעם געביט האָבען ווי בעקימען פון אַלע פּעדאַגאָגען.

ווייל גרויס און וויכטיג איז די קינדער-ליטעראַטור וואָרים, זי ווייסט ווי אַזוי צו רעדען צום האַרץ און געפיהל פונ'ם יונגען קינד. די פּעדאַגאָגען לעגען דעריבער פיעל אַכט אויף דעם גוטען און ווירקזאַמען ערציהונגס מיטעל וואָס פיהרט תמיד צום ציעל. און דאָס זעהן מיר טאַקע אויך ביי אַלע אונזערע געגנער, די אַפּיקורסישע שולען סיי די יודישע סיי די העברעאישע, פערפלייצען דאָס קינד מיט אַ מבול פון קינדער-צייטונגען ביכלעך אין זשורנאַלען און די לעהרער און לעהרערינס זאָרגען דערפאַר, אַז די שילער און שילערינס זאָלען דאָס לייענען.

ליידער האָט אונזער יונגע אָרטאָדאָקסישע ליטעראַטור נאָך גאָרנישט צו פערצייכנען קיין גרויסעס אויף דעם דאָזיגען געביט. דאָס איינציגע וואָס מיר האָבען יאָ, איז אונזער „קינדער-גאָרטען" וועלכער שטעלט מיט זיך פאָר דעם ערשטען פּרוב פון אַזאַ מין ליטעראַטור.

די לעהרערינס פון די בית יעקב שולען דאַרפען דעריבער זיין שטאַרק פעראינטערעסירט, צו שטיצען מיט אַלע כוחות דאָס וויכטיגע קינדער זשורנאַלכ'ל, כדי דאָס צו ענטוויקלען און זאָלען אונזערע ערציהערינס געבען די מעגליכקייט אַז דער ק. ג. זאָל קענען אַוועקגעשטעלט ווערען אויף דער הויכער מדרגה פון אַ מעכטיגען פאַקטאָר אין אונזער ערציהונגס-אַרבייט. יעדעס יודישע קינד וואָס גענ'סט די בית יעקב שול מוז לייענען דעם „קינדער גאָרטען" די שילערינס וועלען זיך אַזוי אַרום צוגעוועהנען צום יודיש אָרטאָדאָקסישען בוך און אונזער ערציהונגס-אַרבייט וועט האָבען נאָך אַ שטאַרקערען ערפאָלג.

אויף ווי ווייט די שוין ביז איצט דערשינענע העפטען פון „קינדער גאָרטען" האָבען געפונען אַ אָפּקלאַנג אין אונזערע פּעדאַגאָגישע רייהען, זעהן מיר דערפון, וואָס אין דער ערשט ניי ערשינענער כרעסטאָמאַטיע „יודישע שפּראַך" (אַרויסגעגעבען דורכ'ן פערלאַג „מסורה" אין לאָדז) זענען אַריינגענומען געוואָרען צעהנדליגער זאַכען ווי מעשה'לעך אין לידלעך פון די וואָס זענען שוין געווען געדרוקט אין „קינדער גאָרטען"

און ווען דאָס אַרויסגעבען כרעסטאָמאַטיעס איז נייטיג און נוצליך פאַר אונזער שול, איז אָבער אָהן שום ספק אַ קינדער-זשורנאַל נישט ווייניגער נוצליך. די כרעסטאָמאַטיע איז דער פּרוזדור, די פאָרברייטונג פאַר'ן „קינדער גאָרטען" אָהן דער כרעסטאָמאַטיע קען קיין קינדער זשורנאַל נישט עקזיסטירען, ווייל די כרעסטאָמאַטיע איז דער יסוד אויף וועלכען עס שטיצט זיך דער ווייטערדיגער למוד פון לשון. אָבער אַ כרעסטאָמאַטיע אָהן דער פאָרטזעצונג פון אַ קינדער זשורנאַל איז אַנ'אַרויסגעוואָרפענע אַרבייט! ווייל די קינדער האָבען נישט די מעגליכקייט פאָרטצוזעצען די למודים וואָס זיי האָבען אָנגעהויבען אין דער כרעסטאָמאַטיע.

דער „קינדער גאָרטען" איז אַלזאָ איינע פון די וויכטיגסטע ערציהונגס-פאַקטאָרען אין דער בית-יעקב-שול און די וואָס זענען ממונה אויף זייערע אַמטען אין די שולען, זענען מחויב מיטצוזאָרגען פאַר דער עקזיסטענץ און פערברייטערונג פונ'ם איינציגען אָרטאָדאָקסישען קינדער-זשורנאַל.

עס איז אַ מאָראַלישער פליכט פון יעדע לעהרערין האַרמאָניש מיט דער רעדאַקציע פון „קינדער גאָרטען" מיטצוווירקען אויך אין עצה'נען וועגען דעם מאַטעריאַל וואָס דאַרף פאַר אונזערע קינדער געגעבען ווערען, ווי בכלל אַרויסרופען דעם אינטערעס ביי די שילערינס גופא, פאַר זייער זשורנאַל, דורכ'ן דערוועקען ביי די קינדער דעם חשק אַליין צוצושיקען מאַטעריאַל אין דער רעדאַקציע, און זאָלען טאַקע די שילערינס און אַלע קלאַסען אונטער דער אויפזיכט פון די לעהרערינס אויך ענערגיש זיך בעמיהען ביים פערשפּרייטען דעם „קינדער גאָרטען".

דערביי ווילען מיר נאָך בעטאָנען אַז פון מאַטעריעלען שטאַנדפּונקט איז דאָס אַרויסגעבען פון „קינדער גאָרטען" זעהר אַ שווערע אין ריזיקאַלע אונטערנעהמונג. פערשטעהט זיך אָבער אַז ביי דער מיטהילף פון אונזערע לעהרערינס קאָן דער „קינדער גאָרטען" במשך אַ קורצער צייט זיך ענטוויקלען אין האָבען אַ גענזיכערטע עקזיסטענץ.

א פּעדאַגאָג.

טאָלסטאָי וועגען יודענטום

(צו זיין הונדערט-יעהריגען געבורטס-טאָג). :::::::::::: פון דר. א. קאַפּלאַן.

טאָלסטאָי'ס השפעה אויף דער אייראָפּעאישער קולטור און דיכטונג איז נאָך היינט צו טאָג גענוג אָנזעהעוודיג. מיט 15 יאָהר צוריק, ווען ער איז טראַגיש אומגעקומען, בעת זיין אַנטלויפען פון יאַסנאַיאַ-פּאָליאַנאַ, איז ער ביי אַלעמען אָנגעגאַנגען אַלס קינסטלער און מורה-דרך פאַר דעם אונטערוואַקסענדען פאַר'מלחמה'דיגען דור פון אייראָפּאַ. פון זיין גרויסער ווירקונג ביים לעבען, קאָנען מיר זיך היינט קוים מאַכען אַ שטיקעל בילד; דער שריפטשטעלער טאָמאַס מאַן אַלס פערעהרער פון טאָלסטאָי'ן נאָך פון זיין יוגענד, גיט אונז אַ שילדערונג ווי-אַזוי אַ דיכטער פון אַ הויכער מדרגה, האָבענדיג שטורמישע יוגענד-איבערלעבענישען, האָט אין זיין פערצווייפעלטער לאַגע, נישט געפינען קיין אַנדערען אויסוועג, ווי צו ווענדען זיך צו טאָלסטאָי'ן. אויך היינט פּאַסען מיר אויף טאָלסטאָי'ן אַלס אַזעלכער, וואָס האָט טויזענדער מענשען פון יענער צייט געגעבען אַ נייע גייסטיגע ריכטונג אין דער שיטה פון מאַטעריאַליזם — ווי מיר זעהען עס אָפט אין זיינע ווערק, בעגרייפענדיג טיף דעם גורל פון דער מענשהייט.

ס'וועט דעריבער זיין פאַר אונז יודען וויכטיג צו בעקענען זיך מיט די מיינונגען, וועלכע דער גרויסער פילאָזאָף און איינער פון די חכמי אומות העולם טאָלסטאָי, האָט זיך געשאַפען איבער דעם חשיבות און גרויסקייט פון יודענטום און זיין אמונה.

מיר דאַרפען נישט, זעלבסטפערשטענדליך, פערלאַנגען פון טאָלסטאָי'ן אַ מיינונג איבער פראַגען, וועלכע זענען ערשט געוואָרען אַקטועל אין אונזער געגענוואַרטיג יודיש לעבען, דען מיר דאַרפען וויסען, אַז טאָלסטאָי'ס אַ וואָרט בעציהט זיך נישט אויף לויפענדע ענינים; אויב מיר זעהען, אַז טאָלסטאָי שאַפט זיך אַ מיינונג איבער'ן מהות פונ'ם יודענטום, איז עס געשאַפען פון זיין אינערליכען נאַטירליכען דראַנג צו וועלען פאַרשען דעם מהות פונ'ם אייביגען איבערצייטליכען יודענטום.

מיר בעמערקען ביי טאָלסטאָי'ן, ווי נאָך זיינע שטורמישע יוגענד-איבערלעבענישען, נאָכדעם ווי ער מאַכט אדורך אַ גלענצענדען ערפאָלג אַלס דיכטער, ווערט ער בעהערשט מיט רעליגיעזע געפיהלען, וועלכע האָבען אַ זעהר גרויסען איינפלוס אויף זיין גאַנץ טראַכטען און דענקען, אין ער הויבט זיך אָן פיהלען, ווי ס'וואָלט איהם איבערגעגעבען געוואָרען אַ ג—טליכע מיסיע, צו ווידמען זיך מיט לייב און זעלע דעם ג—טליכען געדאַנק, אַז דער ג—טליכער געבאָט פון ברידערליכע נאָהנטע ליבע זאָל ווערען פערווירקליכט אין לעבען.

מען קאָן אויך נישט גרינגשעצען טאָלסטאָי'ס מיינונג אין דער הינזיכט פון זאָגען אַ מיינונג איבער דער יודישער אמונה, דען איידער ער האָט זיך אַ אייגענער מיינונג געשאַפען, האָט ער מיט זיין איינגעבירגערטער ראַציאָנעלער נאַטור, קריטיש דורכשטודירט אַלע אמונות און רעליגיעס און אום צו קאָנען לערנען דער יודישער אמונה און דאָס יודענטום, האָט ער אַדורכשטודירט דעם יודישען תלמוד פון אָריגינאַל, צוליב וועלכען צוועק ער האָט די שפּראַך-קענטניש געלערנט ביי אַ יודישען רב. גאַנץ אָביעקטיוו, שטויסען איהם די מיטגעפיהלען, וועלכע ער האָט צו די פערפאָלגטע יודען אין רוסלאַנד, ער זאָל וועלען דערגרונטעווען דעם תמצית פונ'ם יודישען גייסט.

דער ערשטער שריט צו דערגעהען דאָס וועזענטליכע פונ'ם יודענטום – וועהלט ער אויס — דאָס בעקענען זיך מיט'ן געשיכטליכען גאַנג פונ'ם יודענטום. ער שטעלט זיך דערביי די נאַאיוו-קלינגענדע פראַגע:

וואָס איז עס דען, אַ יוד?

דערויף ענטפערט ער מיט פאָלגענדע אויספיהרונגען:

„עס קומט אייך פאָר, ווי עס שיינט, די דאָזיגע פראַגע וואונדערליך, אָבער מיר ווילען איינמאָל פאַר אַלע מאָל וויסען, פון וואָסערע אייגענאַרטיג מאַטעריאַל בעשטעהט עס, דער יוד, וועלכער ווערענדיג פון אַלע הערשער און פעלקער פערשמאַכטעט און אונטערדריקט, געטרעטען און אויסגעקוילעט און דאָך בלייבט ער אַ לעבעדיגער פאַקטאָר, נישט-ווערענדיג מיטגעריסען פון אונזערע גייסטער, וועלכע עס לייגען איהם פאָר די אַלע זיינע בעדריקער, אום ער זאָל אויפגעבען זיין יודיש גלויבען און זיין דת".

— „דער יוד איז אַ הייליג וועזען, וואָס האָט פון הימעל אַראָפּגענומען אַ אייביג לייכטענדעס פייער, וועלכעס זאָל בעלייכטען די גאַנצע וועלט; ער איז די רעליגיעזע קוואַל פון וועלכען עס האָבען געשעפּט אַלע איבריגע פעלקער זייער גלויבען און רעליגיע".

נאָך דער דאָזיגער אויספיהרונג קומט ער ווייטער צו דער איבערצייגונג, אַז די יודישע רעליגיעזע געמיינשאַפט איז פאָרגעזעהען צו זיין דער שומר פון נביאות און ענדיגט מיט דעם אויסרוף: „דער יוד איז אייביג דויערנד אַזוי-ווי די אייביגקייט אַליין".

טאָלסטאָי פאַסט אויף דאָס יודענטום אַלס רעליגיעזע געמיינשאַפט, וועלכע טראָגט די אויפגאַבע, אַריינצופיהרען דאָס עטיש רעליגיעזע אין דער אייראָפּעאישער קולטור, דעריבער בעטראַכט ער דעם ציוניזם מיט זיין פּאָליטיש-נאַציאָנאַלען כאַראַקטער, פאַר אַ אָפּווייכונג פון רעליגיעזען וועג און פאַר אַ טעות'דיגע

מיינונג איבער'ן מהות פונ'ם יודענטום: אַלענפאַלס שפּילט נישט ביי זיין דאָזיגער אנשויאונג קיין אונבעטראַכטליכע ראָלע דער אַנאַרכיזם און אַנטיפּאַטיע צו יעדער אַרט ניי=מאָדערנע מלוכה=וועזען, מיט וועלכען ער איז געווען בעהערשט.

דאָס צווייטע פּראָבלעם, מיט וועלכען טאָלסטאָי האָט זיך בנוגע דעם מהות פון דער יודישער אמונה בעשעפטיגט, איז גע=ווען: די בעדייטונג פונ'ם יודענטום פאַר דער ענטוויקלונג פון דער גאַנצער מענשהייט. דאָ איז וויכטיג צו בעטאָנען, אַז טאָל=סטאָי האָט געהאַט אַ פּרינציפּ (אין געגענזאַץ צו הוסענוי'ען) צו האָבען דעם גרעסטען רעספּעקט פאַר דעם ראַציאָנעלען וויסען פון דער מענשהייט. דאַגעגען דאָרט, וואו ס'האָט איהם געשיינט, אַז די בעשעפטיגונג מיט דער וויסענשאַפט איז עליל אָפּצושוואַכען דאָס עטישע און רעליגיעזע געפיהל פונ'ם מענשען, דאָרט, וואו וואו ער האָט געהאַט אַ גרונד מורא צו האָבען, אַז די וויסענשאַפט דינט פאַר אַ געוועלטיגונג פון איינעם איבער'ן צווייטען מיט=מענש— איז ער געגען דער דאָזיגער וויסענשאַפט אין דער שאַרפסטער פאָרם אַרויסגעטרעטען. האָט ער אָבער דערזעהען אַזאַ ראַציאָנעלע קולטור וועלכע העלפט צו, צו דער פערשטאַרקונג פון דאָס רעליגיעזע און עטישע געפיהל — וואָס ער האָט געפונען ביים יודענטום – איז ער דערפאַר געוואָרען בעגייסטערט און איבער=געבען. ער דריקט זיך אויס דערוועגען:

„דער יוד איז דער פּיאָנער פון דער קולטור. די אונווי=סענהייט איז דאַמאָלס, אין ארץ ישראל ביי יודען געווען, אסך מעהר בעגרעניצט ווי היינט צו=טאָג אין ציוויליזירטען אייראָפּאָ. אין יענער אור=אַלטער צייט, ווען דאָס לעבען פון אַ מענשען האָט אַ גאַנץ קליינע בעדייטונג געהאַט — דאַמאָלס טרעט אַרויס רבי עקיבא עפענטליך אין געגנערשאַפט צו דער אָנגענומענער מיינונג פון אַרויסגעבען טויט=אורטיילען איבער אַ שולדיגען מענשען, אַ זאַך וואָס גילט נאָך היינט אַלס הויך=קולטורעל מיטעל ביי געריכטען פון פערשידענע פעלקער".

„דער יוד איז דער פּיאָנער פון דער פרייהייט" — זאָגט טאָלסטאָי, אורטיילענדיג איבער דעם סאָציאַלען גייסט פונ'ם יו=דענטום — אין יענע גאָר אַלטע צייטען ווען די פאָלקס=מאַסען זע=בען געווען געטיילט אין צוויי קלאַסען, אין האַרען און קנעכט — האָט נאָך מיט אַ גאָר גרויסער צייט צוריק תורת משה פערבאָטען, בישט צו האַלטען אַ מענשען לענגער ווי 6 יאָהר פערקלקנעכטעט".

די לעצטע פראַגע, וועלכע טאָלסטאָי שטעלט זיך אין בעצוג צום מהות פון יודענטום איז: די מאָס פון מענשען=ליבע און טאָ=לעראַנץ וואָס דאָס יודענטום ענטהאַלט. פאַר טאָלסטאָין איז די גרעסטע קריטעריום פאַר דער אָבשאַצונג פון אַלע ווערטען — די מענשען=ליבע, דורכ'ן וועלכער דער מענש וועט נאָהנט צו דער ג—טליכקייט און איז זיין העכסטע בעשטימונג אויף דער ערד. אַלע טרעגער פון רעליגיעזע און נאַציאָנאַלע אידעען וועלכע ענט=האַלטען נישט די ציעלען פון מענשען=ליבע קאָנען ביי איהם נישט גענומען ווערען ערנסט. טאָלסטאָי קענענדיג דאָס יודענטום נישט נור אונמיטעלבאַר, נור דורך אייגענער ערפאַהרונג אויסערט זיך בנוגע דעם יודענטום מיט פאָלגענדעס:

„דער יוד איז דער סימבאָל פון בירגערליכער און רעלי=גיעזער טאָלעראַנץ". „ליב דעם פרעמדען און אויסלענדער, ווייל דו אַליין ביסט אַ פרעמדער אין לאַנד מצרים געווען". דער דאָ=זיגער געבאָט איז ביי יודען געזאָגט געוואָרען אין דער גאָר אַלטער צייט, ווען דער גאַנצער עהרען גייץ פון פעלקער און נאַציעס איז בעשטאַנען אין אונטערדרוקען און פערשקלאַפען אַ צווייט פאָלק. וואָס שייך טאָלעראַנץ — נישט בלויז וואָס די יודי=שע אמונה איז ווייט פונ'ם געוועלטיגען, נור אין געגענטייל פערזאָגט דער יודישער תלמוד די רבנים, אַז אויב ס'וויל איינער פרייוויליג איבערנעהמען די יודישע אמונה זאָל מען איהם פריהער לערנען און בעקענען מיט דער יודישער אמונה, מען ווייזט איהם פריהער די שוועריגקייטען, וועלכע ענטשטעהן פאַר דעם וואָס מאַכט דעם דאָזיגען שריט, אויך, אַז די רעכטפאַרטיגע (צדיקים) פון אַלע פעללער האָבען א חלק אין עולם הבא.

אין אַלגעמיין קאָן מען זאָגען, אַז טאָלסטאָי האָט געפינען אינ'ם יודענטום דאָס הויכע, וואָס ער האָט אַלס דיכטער און מענש אַדורכגעלעבט; די אינערליכע באַזיצענדע טיפע קרובה'שאַפט, רופט אַרויס ביי איהם די גרעסטע סימפּאַטיעס צום יודענטום.

ס'וועט זיין ענדליך איבעריג צו בעמערקען, אַז טאָלסטאָי האָט שאַרף פערורטיילט דעם אַנטיסעמיטיזם און עס בעטראַכט אַלס בעדראָהונג פאַר דער גאַנצער מענשהייט, ער האָט קיינמאָל נישט געפינען אינ'ם אַנטיסעמיטיזם אַ גייסטיגע אונטערלאַגע, פערזאַכטענדיג איהם אַלס פועל יוצא פון די נידריגסטע רויהע אינסטינקטען פונ'ם מענשען.

פריי איבערזעצט דורך: ר. אַלט.

איינציגער
ארטאדאקסישער
קינדער=זשורנאַל
קינדער=גאַרטען

אינ'ם „קינדער=גאָרטען" ווערט געגע=בען דאָס פּאַסיגסטע לעזע=מאַטעריאַל פאַר די תלמידות פון דער בית=יעקב=שול.

דער „קינדער=גאָרטען" בעזונדער גע=בינדען אין אַ שענער פּאַרביגער הילע און קאָסט נעטאַ נאָר 30 גר.

אַלע לעהרערינס ווערען בעזונדער גע=בעטען אונז מודיע צו זיין די צאָהל עק=סעמפּלאַרען וואָס זיי פערלאַנגען פון קומענ=דיגען נומער „קינדער גאָרטען" — חנוכה=אויסגאַבע.

אַ האַרציגען מזל=טוב ווינשען מיר אונזער ח' חי' אַמס=טערדאַם מיט ה' שמואל ראָזען צו זייער חתונה און פרל. גיטל העגדעליש מיט ה' בראַמאַ צו זייער פערלאָבונג —

פּראַשניץ. בנות=אַגודת=ישראל.

הרה"צ ר' שמשון רפאל הירש ז"ל

פרוי און פאמיליע לויט'ן תלמוד

זעהר גרויסע און שווערע פאָרוואורפען ווערען געמאַכט בנוגע דער שטעלונג פון די פרוי אינ'ם יודישען אַלטערטום.

די נידריגע מיינונג, וועלכע איז פערשפּרייט וועגען דער שטעלונג פון דער פרוי אין די מזרח=לענדער איבערהויפּט, האָט מען אָהן שום חקירה ודרישה צו=געשריבען אויך צו דער שטע=לונג פון די פרויען אינ'ם יודישען אַלטערטום, און מ'האָט כלל נישט גענומען אין אַכט דעם פאַקט, וואָס די יודישע אָנשויאונ=גען, די יודישע עטיק, בכלל די גאַנצע יודישע לעבענס=אויפ=פאַסונג געפינט זיך אונטער אַ גאַנץ אַנדערן איינפלוס און זיי האָבען זיך ענטוויקעלט אונטער אַ גאַנץ אַנדערער לעהרע, וועגען וועלכער די אַנדערע מזרח=פעלקער האָבען אפילו די מינ=דעסטע אַהנונג נישט געהאַט.

גראָד פערקעהרט. א פאַקט איז, אַז אין קיין שום ליטע=ראַטור ביי וואָסער ס'איז פאָלק איז דער ווערט פון דער פרוי און די ריכטיגע אָבשאַצונג וועגען איהר בעדייטונג און ווירק=זאַמקייט נישט אַזוי הויך אָוועקגעשטעלט, ווי טאַקי אין די ספרי התלמוד; אין קיין שום שריפט ווערט נישט אַזוי געלויבט די פרוי און דעם מאַן ווערט נישט אַזוי שטרענג אָנגעזאָגט צו בעגעהן זיך מיט זיין פרוי צאַרט, עהרע=פול, ווי טאַקי אין דער תלמודישער ליטעראַטור. אויך דאָ געבען מיר פון תלמוד איי=ניגע לעהר=זאַצען וועגען דער פרוי און וועגען פאַמיליען=לעבען בכלל.

די פרויען, בעהויפּטעט דער תלמוד, זענען דורך ג—ט בעשאָנקען געוואָרען מיט מעהר גייסטיגע פעהיגקייטען, מיט גרעסערע בעגאַבונגען, און מחמת דעם ווערען פרויען פריהער רייף, איידער די מאַנספּערזאָנען (נדה מ"ו).

אין אַנ'אַנדערער שטעל: דערצעהלט דער תלמוד. אַז אין אַלע אומגליקען פון יודישען פאָלק, ווי בעת דעם גלות אין מצרים, זענען עס געווען די פרויען, וואָס האָבען זייער מוט און בערעכענטקייט נישט פערלוירען: זיי האָבען געטרייסט און מוט צוגעגעבען זייערע מענער און אַזוי אַרום האָבען זיי פיל מיטגעהאָלפען צו דער ענדלכער אויסלייזונג (סוטה י"א). דאָס זעלבע אויך ביי די גרעסטע חטאים פון יודישען פאָלק. ווי ביים חטא=עגל און חטא=מרגלים, זענען עס די פרויען געווען, וואָס האָבען זיך נישט געלאָזט פערפיהרען דורך די מענער און זיי האָבען אויפגעשטעלט דעם בנין, וועלכען די מענער האָבען אַנידערגעוואָרפען (במדבר רבה כ"ו).

בכלל בעהויפּטעט דער תלמוד, אַז די אויפגאַבען פון דער פרוי זענען טיילמאָל פיל וויכטיגער און ערהאַבענער, ווי די אויפגאַבען פון מאַן. דער שכר פון דער פרוי אויף יענער וועלט וועט זיין אַ גרעסער ווי דעם מאַנ'ס לוין, וואָרום זי מיט איהר איינפלוס ערציהט די קינדער גייסטיג=זיטליך, און גיט אויך דעם מאַן די מעגליכקייט ווייטער צו זיצען און עוסק צו זיין בתורה (ברכות י"ז). דאָס הויז, זאָגט דער תלמוד, דאָס איז די פרוי (יומא ב'). רייך איז דער, וואָס האָט אַ הערליכע פרוי, בעהויפּ=טעט אַנ'אַנדערע שטעלע אין תלמוד (שבת כ"ה). ווער עס האָט נישט קיין פרוי, דעם פעהלט אַלץ: ער האָט נישט קיין פרייד, קיין ברכה, קיין גוטע זאַך, קיין וויסענשאַפט, קיין צופרידענ=קייט, קיין מנוחה. ער איז לגמרי אָרים (נדרים מ"א און יבמות ס"ב). ווער עס האָט נישט קיין פרוי, איז נישט קיין גאַנצער מענש (דאָרט מ"ו). ביי וועמען די פרוי איז געשטאָרבען, דעם ווערט די וועלט טונקעל, דעמ'ס שריט ווערען קירצער (עס פעהלט איהם די מיטהילף אין אַלע זיינע אונטערנעהמונגען). דעם דאָזיגענס גוט'ס ווערט רואינירט (סנהדרין כ"ב). קיינעם שטאַרבט נישט אָב דער מאַן ווי זיין פרוי, און קיינעם שטאַרבט נישט אָב די פרוי, ווי איהר מאַן (דאָרט).

אינ'ם גייסט פון די דאָזיגע אָנשויאונגען זענען אויך די פאָרשריפטען, וועלכע דער תלמוד לערנט וועגען דער בעהאַנד=לונג און שטעלונג פון די פרויען.

ווער עס ליבט זיין פרוי ווי זיך זעלבסט און עהרט זי מעהר ווי זיך זעלבסט, ערציהט זיינע זיהן אין טעכטער אין גוטען וועג און מאַכט זיי יונג חתונה, וועגען דעם זאָגט דער פסוק: וידעת כי שלום באָהליך, און דו וועסט וויסען, אַז אין דיין הויז וועט פרידען הערשען (יבמות ס"ב).

יעדער זאָל שוינען די עהרע פון זיין פרוי, וואָרום נאָר דורך די פרוי הערשט די ברכה אין הויז. עהרט אייערע פרויען דאַן וועט איהר צו וואוילשטאַנד קומען. איז דיין פרוי קליין, בויג זיך איין און הער=אויס וואָס זי זאָגט דיר. זיי נישט קיינמאָל האַרט געגען דיין פרוי, און אויך אפילו דו מוזט גע=גען איהר אַרויסטרעטען. זאָל עס אויך זיין „שמאָל דוחה וימין מקרבת", מיט דער רעכטער האַנד גוט=מאַכען דאָס, וואָס די לינקע האַנד שטויסט=אָב. היט דיך, אַז דו זאָלסט דיין פרוי קיין קרענקונג נישט פערשאַפען, וואָרום איהרע טרעהרען זענען לייכט צו דערוועקען און מיט דער קלענסטער זאַך קאָנסטו איהר קרענקונג פערשאַפען (בבא מציעא נ"א).

קיין מאָל זאָל דער מאַן נישט אויפפיהרען זיך אין שטוב ווי אַ מורא=ערוועקענדער טיראַן; וואָרום ווער עס ערוועקט אין שטוב צו פיל מורא, דער קאָן לייכט פעראורזאַכען שווערע פערברעכענס. וואָס דו האָסט צו זאָגען צו דיינע הויז=לייט זאָלסטו עס זאָגען אין רוהיגקייט (גיטין ו').

אָבער פונקט ווי דער תלמוד לערנט דעם מאַן די פליכ=טען ווי אַזוי זיך צו בעגעהן מיט דער פרוי, איהר עהרליך צו האַלטען וכדומה, אַזוי ווייזט אויך אָן דער תלמוד אויף די פליכטען פון דער פרוי בנוגע צום מאַן (קידושין ל"א). ליבע, פרידליכקייט, פריינדשאַפט — דאָס דאַרפען, לויט דעם תלמוד, זיין די הויפּט=יסודות פון פאַמיליען=לעבען, אָט דאָס דאַרף הערשען צווישען מאַן און פרוי פון זייער חתונה=טאָג אָן (כתובות ח'). זענען מאַן און פרוי דאָס, וואָס זיי ברויכען באמת זיין און ווי זיי ברויכען באמת צו זיין, דאַן הערשט די ג—טליכקייט אין זייער לעבען, אין זייער פאַמיליען=הויז (סוטה י"ז).

ווען מיר בעקענען זיך מיט דעם פאַמיליען=רעכט אין תלמוד, זעהט מען ווי ווייט די חכמי התלמוד זענען דורכגע=דרינגען געווען מיט דער טיפסטער קלוגשאַפט, ווי ווייט זיי האָ=בען פערשטאַנען די מעגליכע נאַטור בכלל, ווי ווייט זיי האָבען גרינדליך געקענט די כאַראַקטער=אייגענשאַפטען פון מאַן און פרוי, די פערשידענסטע פערהעלטעניסען פון פאַמיליען=לעבען, ווי ווייט זיי האָבען דאָס אַלץ אָבגעוואויגען און אָבגעמאָסטען. ווי ווייט זיי האָבען גענומען אין אַכט דאָס אַלץ. וואָס מאַכט דאָס

פאַמיליען=לעבען גליקליך, ווי אויך דאָס, וואָס איז אין פאַמיליען=לעבען אַ שטערונג — און דאָס אַלץ געפינט זיין ריכטיגסטען אויסדרוק אין די פערשידענע הלכות און געזעצען, וואָס די חכמי התלמוד האָבען פעסטגעשטעלט.

אויך אינ׳ם דאָזיגען פאַמיליען=רעכט ווייזט זיך אַרויס די אויפמערקזאַמקייט, וואָס דער תלמוד שענקט די פרויען און טעכטער. מיר וועלען דאָ אַלס משל ברענגען צוויי הלכות, איינע פון זיי זאָגט: אַז אויב דער מאַן האָט די געהעריגע מעגליכקייטען, איז ער מחויב צו געבען זיין פרוי אַלע בעקוועמליכקייטען, וואָס זי האָט געהאַט אין איהר פאָטער׳ס הויז. די צווייטע הלכה בעהויפטעט, אַז אויב איינער שטאַרבט און דאָס איבערגעלאָזענע פערמעגען איז נישט גענוג צו ערנעהרען זיינע זיהן און טעכטער, דאַן זאָל מען די טעכטער ערנעהרען, דאַגעגען די זיהן זאָלען זאָגאַר מחזיר=זיין על הפתחים=געהן אויף די טיהרען (כתובות ק״ח).

איבערהויפט ביי אַלע ענינים=צדקה און וואוילטעטיגקייטס=פראַגען, בעהויפטעט דער תלמוד, אַז מ׳דאַרף קודם כל אונטערשטיצען די פרוי. תמיד גילט דער כלל, אַז מ׳דאַרף זעהן די פרוי נישט מבייש צו זיין און נישט צו ערנידריגען און מחמת דעם איהר מעהר הילף אַרויסווייזען (כתובות ס״ז). אַ פאַקט איז אַז חתונה מאַכען אָרימע יודישע טעכטער — הכנסת כלה, — איז איינע פון די געלויבטעסטע ענינים אינ׳ם יודישען וואוילטעטיגקייטס וועזען (יו״ד רמ״ט).

דאָס געבאָט: „כבד את אביך ואת אמך — עהרע דיין פאָטער און מוטער״ — ווערט אין תלמוד אויספיהרליך אַרומגערעדט, בעלויכטען, און דערביי ווערט אָנגעוויזען אויף זיין רייכען אינהאַלט. אויך דאָ פערצייכענען מיר בלויז אַ פאָר תלמודישע לעהר=זאַצען.

נישט אויף דעם חוב פון דאַנקבאַרקייט שטיצט זיך דאָס דאָזיגע געבאָט. דער כבוד, וואָס די קינדער זענען מחויה אַרויסצווייזען זייערע עלטערן איז כלל נישט אָבהענגיג פון דער בעציהונג פון די דאָזיגע עלטערן צו זייערע קינדער. בלויז ג-ט׳ס געבאָט דאַרף זיין דער הויפט=יסוד פון כבוד=אב=ואם, דאָס געבאָט פון ג-ט, וואָס בעטראַכט אין כבוד=אב=ואם זיין אייגענע עהרע (קידושין ל׳). אָבער מ׳איז מחויב געהאָרכזאַם צו זיין די עלטערן נאָר דאַן, ווען די דאָזיגע געהאָרכזאַמקייט פאָדערט נישט עטוואָס, וואָס איז געגען די ג—טליכע געבאָטען; דאַגעגען קוים פאָדערן די עלטערן עובר צו זיין אויף די ג—טליכע געבאָטען, טאָר מען זיי נישט פאָלגען (ב״מ ל״ב).

צו די עלטערן זאָל מען זיך בעציהען מיט דער גרעסטער עהרע. אפילו ווען די עלטערן בעליידיגען דיך, פערשאַפען דיר דעם גרעסטען שאָדען, דאָס גרעסטע אונרעכט, טאָרסטו נישט זיי עטוואָס אָבענטפערן.

איינער פון די חכמי התלמוד האָט אַמאָל אין דער ישיבה ביים ערקלערן די פליכטען פון כבוד=אב=ואם, אָנגעוויזען דערויף אַז תמיד ווען זיין אַלטע מאַמע געהט זיך לעגען שלאָפען, שטעלט ער אונטער זיין רוקען, כדי זי זאָל לייכטער אַרויפשטייגען אויפ׳ן געלעגער. אָבער זיינע חברים האָבען איהם געפרעגט: „צי האָט שוין אַמאָל געטראָפען, אַז דיין מוטער זאָל פאַר דיינע אויגען צעררייסען אַ בייטעל פול מיט געלד, און דו זאָלסט האָבען געשוויגען?״ (קידושין ל״א).

און דער דאָזיגער כבוד=אב=ואם בעציהט זיך נישט בלויז אויף די קינדער=יאָהרען, נאָר אויך אַ דערוואַקסענער מאַן, אפילו דער זקן, אַן אויך בנוגע צו שוין פערשטאָרבענע עלטערן, זאָל מען דעם דאָזיגען געבאָט ערפילען (דאָרט).

פון דער צווייטער זייט אָבער ווערען די עלטערן געוואָרענט, אַז זיי זאָלען נישט שווער מאַכען די קינדער די ערפילונג פון זייער דאָזיגען חוב, און הויפזעכליך זאָלען זיי נישט ברענגען דערצו, אַז זייערע דערוואַקסענע קינדער זאָלען נישט ערפילען דעם כבוד=אב=ואם (מוע״ק י״ז).

אָבער נישט בלויז צו עלטערן, נאָר אויך צו עלטערע ברידער=און=שוועסטער. שטיף=עלטערן און שוויגער=עלטערן זאָל מען זיך בעציהען מיט כבוד און דרך=ארץ, און זיי פיל כבוד אַרויסווייזען כתובות (ל״א).

אויף דעם פאָטער ליגט דער חוב צו זאָרגען דערפאַר, אַז זיינע קינדער זאָלען דורך ערציהונג בעקומען די ידיעות, וואָס זענען זיי נייטיג אין זייער רעליגיעז און בירגערליך לעבען. ער זאָל זיי לאָזען לערנען די נייטיגע למודים און אויך פעהיג מאַכען צו פיהרען אַ זעלבסטשטענדיג לעבען (קידושין כ״ט. יבמות ה״ב, כתובות נ׳).

זעהר ערענסט ווערען די עלטערן געוואָרענט, אַז זיי זאָלען נישט מאַכען קיין אונטערשיד צווישען זייערע קינדער, זיי זאָלען צו איין קינד נישט בעסער בעציהען זיך ווי צום צווייטען, ווייל דאָס קאָן אַמאָל האָבען טרויעריגע פאָלגען. ווי מיר געפינען עס ביי יוסף מיט זיינע ברידער (שבת י׳). קיינמאָל זאָלען אויך די עלטערן נישט האַרט זיין צו זייערע קינדער; אויך בנוגע צו קינדער זאָל אָנגעווענדעט ווערען די מעטאָדע פון „שמאל דוחה וימין מקרבת״ (סנהדרין ק״ז).

אָרימע היים מיינע!

ווי זון פאַר קראַנקע גופים,
אויף שאָטען לוירענדיגע שליאַכען,
צווישען קרייץ=וועגען, אומבעצייכענטע,
אַזוי בעליבט ביסטו ביי מיר
אָרימע היים מיינע!..

כ׳ליב די האַרטקייט דיינע,
אויף וועלכען מיין קאָפּ רוהט!
כ׳ליב דאָס ענגע געזעס ביים קיך
ווען כ׳קוק זיך איין אין פייער.
כ׳ליב מיין שאָטען אויף דער וואַנד;
זאַלבערצווייט טהוען מיר תפלה,
אין שעה׳ן פון חצות;
זאַלבערצווייט שווייגען אונזערע נשמות
ביי הייליגע אויגען,
פון שטייגענדען געבעט...
זאַלבערצווייט זאַפען מיר זיך איין
דאָס שטילע פון שטילסטען,
און הערען זיך איין
דאָס ווייטסטע פון ווייטען...

בעליבט ביסט ביי מיר אָרימע היים!

אַ בעליבטער שטאַרקער גלויבען
פון מיין אָרימער היים,
וואָס האָט די צאַרטסטע פון צאַרטע
מוטערס, פון גאָר דער וועלט,
אויסגעלערנט אַ מאָרגען=געבעט:
מודה אני...

חי׳ הינדא לעווי

קינדער=כאַראַקטערן / ו. לייכטער תל=אביב

א.

יעקב=יצחק.

גרין=בלויע אויגען, ווי דער ירקון, ● קיילעכדיגע ווי די לבנה אין איהר איינשיט. תמיד זוכען זיי. נישטערן. און אַ מויל אַנ׳איידעל=געשניצטעס, מיט ליפען רויזען=ראָזע, וואָס עס ליגט אויף זיי אַ פראַגע=צייכען אַ שטענדיגער:

— דאָס — צוליב וואָס און יענץ — צו וואָס?

•

— טאַטע, דער נעגער איז שוואַרץ פון דער זון?

— יאָ, קינד=לעב.

— טאַטע, די זון איז גאָלדיג?

— יאָ, טייערע.

(פאָזע)

— טאַטע, טאָ פאַרוואָס איז דער נעגער נישט גאָלדיג נאָר שוואַרץ?..

•

האָב׳ך שטיל איהם געענטפערט:

— אַ משל איז דאָס פאַר מענשען פון וועלט:

„גאָלד ,פאַרשוואַרצט׳ דאָס פנים...״

ב.

דאָס מיידעלע מיט די בריל

דער דאָקטאָר פאַרשריבען האָט איהר בריל.

צונ׳ערשט האָט זי מורא געהאַט...

צי וואָס דען אַ געזימס אויף דער נאָז, ווי אויפ׳ן אַלטען זייגער, וואָס יעדע שעה, ווען ער קלינגט אָפּ באַווייזען זיך אויף איהם צוויי בייכיגע העראָלדען פון אויסלייזונג.

נאָר פלוצים הייבט אָן דאָס מיידעלע מאָהנען די בריל. אומבעוואוסטערהייט גאַרט זי וועלט, גאַרט זי זעהן!

און דער טאַטע געקויפט האָט בריל.

אָבער איידער נאָך אויף דער נאָז אַרויפגעצויגען, האָט זי די גלעזער צעשפאָלטען. און נאָר די פאַפיר=נומערלעך קליינע, וואָס אויף די גלעזלעך אויפגעקלעבט — פערהיט.

און דאָס מיידעלע האָט זיך צעלאַכט;

— דאָס זענען מיינע בריל פון היינט אָן און ווייטער!

און זי האָט גענומען די נומערלעך אין ביידע הענט און געקוקט דורך גראָלטע פויסטען...

*

דאָס מיידעלע מיט די בריל איז גערעכט:

אַז מ׳וויל לעבען, דאַרף מען ווייזען די וועלט פויסטען..

ג.

זכריה דער תימנ׳ער.

דער שטערן ברוינליך, ברייט. אַ גאָמבע אַ פערשפיצטע. שלעפען באַוועגליכע און געקרייזעלטע פאות צו די זייטען, ווי די שפרינג=פעדער פון דער בית=מדרש טהיר. אַ פנים — אָוואַל, אַ מאַנדעל.

זיצט ער, זכריה, אויף דער ערד, צווישען זאַמד און צעהלט די זאַמדלעך: 1, 2, 3, 7 — 10 —20- 50- 100—1000 ...

— ר׳ יוד — זאָגט ער — איהר ווייסט, איך קאָן ציילען ביז טויזענד און מעהר... איהר קאָנט אויך — און ביז וויפיל?

זאָג איך איהם:

— כ׳קאָן נאָר ציילען ביז איינס און נישט מעהר...

לאַכט ער פון מיר, דער תימנ׳ער יונגעל:

— אַזאַ גרויסער מענש און קאָן נישט ציילען!..

*

אַ קינד חייסט נישט, אַז ׳עס פיהלט מעהר פונ׳ם גרויסען. ס׳פערשטעהט נישט, אַז דער דערוואַקסענער האַלט תמיד נישט נאָך די איינס, נאָר פאַר די איינס — — —

איינס — איין ג—ט אויף די וועלט!

ד.

דאָס קליינע פינגער׳ל

אַ יונגעל אַ יתום. קיינער געדענקט נישט זיין טאַטע=מאַמע. רייך צי אָרים. פון פראָסטען צי בעסערן שטאַנד?

•

דאָס יונגעלע פערטראַכט זיך אָפּט און דאַן שטעלט עס זיך אַוועק פלוצלונג — אין אַ פאָזע פון דז׳עק קאָגאַן: די לינקע האַנט אין דער קעשענע און דאָס קליינע פינגערל פון דער רעכטער האַנט נעהמט ער צווישען די ליפען.

ווי ער וואָלט וועלען עס פערהיטען פון עפעס.

און אַז עס טרינקט פון אַ גלאָז, צי עס עסט מיט גאָפּעלעפעל, נעהמט עס אַרום נאָר מיט פיער פינגער, דאָס קליינע פינגערל, דאָס פיפטע, איז פריי, אויסגעשטייפט.

דאָס קליינע פינגערל איז דער באַראָמעטער. אַז עס פעס׳ט זיך, דאָס יונגעלע, באַוועגט זיך דאָס קליינע פינגערל, אַז עס איז מילד, אויפגעלייגט, ווערט עס שטייף, דאָס קליינע פינגערל, שטייף ווי אַ סמיטשקע. און תמיד איז ביי איהם דאָס דאָזיגע פינגערל ריינער ווי די איבריגע פיער פינגערלעך.

•

אַ קינדערלאָזע דאַמע האָט מיר געזאָגט, אַ מבינ׳טע אויף קינדער=כאַראַקטערן, אַז זעלטען ווען עס מערקט זיך ביי קינדער אַזאַ שטריך, נאָר ביי אַריסטאָקראַטען, מענשען פון אינטעליגענץ און גייסט איז צו מערקען דאָס כאַראַקטערפולקייט פונ׳ם קליינעם פינגערל.

•

און איך וויל צוגעבען:

— אַ קינד פיהלט, אַז מען מוז בעהאַלטען כאָטש אַ קליין שטיקעל קערפער פאַר זיך און ריינקייט...

ה.

ביים קבר פון מאַמע רחל

האָר העלע, געלבליכע, ווי דאָס אינווענינסטע פון באַנאַנעס. פילכנע הויט באַדעקט דאָס קערפערל. ווייך — ווייל עס האָט נאָך נישט אויף זיך דעם סטעמפעל פון יאָך און האַס, וואָס מאַכט איהר האָריג, מאַלפעדיג...

אַ קינד, וואָס האָט ליב, אַז מ׳זאָל עס צערטלען, אַ קינד, וואָס שפילט זיך מיט אַנדערע קינדער. אָהן קריגערייי, און עס פערגינט די שפילצייג:

— נא דיר אַ שווערדעל און אַז דו ווילסט, טאָ גיב מיר אַ פייפער...

די תשובה פון א גרעפין

(ערצעהלונג).

פון — מרדכי פעססעל.

(ענדע)

נאָר זייט אַ צייט קומט זי שוין אָהן אַ בעגלייטערין, און סטאַרעט זיך אַלץ צו האַלטען נאָהנט פונ׳ם לערן-אָרט, און שטרענגט זיך אָן צו הערען, וואָס די לעהרערין לערנט מיט די קינדער.

איז זי טאַקי אָנגעקומען איינמאָל. ווען א שילערין האָט דעקלאַמירט מיט התלהבות פאָלגענדע שטעלע פון ד״ר הירש׳ס „ניינצען בריף״:

„קול קורא :	„ס׳קלינגט צו די יודען, דעם נביא׳ס שטימע :
במדבר !	ווידער אין דער מדבר אַריין !
פנו דרך ה׳	מאכט פריי ג—ט׳ס וועג !
ישרו בערבה	רעכטפערטיגט אין די וועלט-פינסטערניש
מסילה לא-לנו	אַ וועג פאר אונזער ג—טהייט״.
אָדער :	
„דרשו ה׳ בהמצאו,	בעט׳ס ג—ט, ווען ער איז צום געפינען,
קראוהו בהיותו קרוב	רופט איהם, ווען ער איז נאָהנט,
יעזוב רשע דרכו	זאָל דער רשע פערלאָזען זיינע געוואוינהייטען,
ואיש און מחשבותיו	און דער בעטריגער—זיינע בעטריגעריי געדאַנקען
וישוב אל ה׳	און זאָל ער זיך צוריק קעהרען צו ג—ט
וירחמהו	און ער וועט איהם דערבארמען,
ואל אל-נו	זאָל ער זיך צוריקקעהרען צו אונזער ג—ט
כי ירבה לסלוח !״.	— אָט ער פערגעט דאָך א סאך !

מיט גרויס ערשטוינונג האָט א שילערין בעמערקט, אז די גרעפין ווישט זיך מיט א טיכעל די אויגען. ביים אָווענד-מאָל האָ״ זי דאָס דערציילט דער לעהרערין.

---

*

דאָס קינד זעהט, ווי ווייבער און מענער שטעהען אַרום דעם קבר פון מאמע רחל, בעטען, וויינען, רעדען צאַרטע רייד.

— טאַטע, אויך דו האָסט ליב די מאַמע רחל ?

— אָ, ווי שטארק כ׳ליב זי...

— און זי ליבט אויך דיך ?

— זי ליבט נישט בלויז מיך, זי ליבט אלע קינדער פון דער וועלט...

— טאַטע, און אונזער שכנ׳טע אין ירושלים, רחל, פאַר־וואָס האָט זי מיך נישט ליב ?

*

דאָס קינד ווייסט נישט דעם גרויסען סוד (וואָס איינער אַ יוד האָט מיר געזאָגט):

די מאמע רחל ליבט מען אינסטינקטיוו דערפאר, ווייל זי איז ג ע ו ו ע ן און זי א י ז און זי וו ע ט ז יי ן — די איינציגע צווישען אלע פרויען, וועלכע האָט געקאָנט פ ע ר ג י נ ע ן — פערגינען דער שוועסטער איהרער — לאָה׳ן...

עטליכע טעג איז די גרעפין נישט געקומען.

געווען איז דאָס שבת חזון. שפּאַצירען זענען די שילערינס נישט געגאַנגען. נאָר די לעהרערין האָט פאַר זיי אינ׳ם פרייען הויף דערצ[ע]לט די מערטירער-געשיכטע פון יודישע פרויען; — און צו אַלעמענס גרויסע פערוואונדערונג, איז די גרעפין אריינגעקומען אין הויף צו פוס, און אָהן טענות זיך אַוועקגעזעצט אויסהערען די דערציילונג.

„...זענען כמעט גרויסע געלעהרטע אַרויסגעפאָהרען זאַמלען געלד פאַר די בבל׳שע ישיבות. איינער פון זיי, ר׳ משה האָט מיט זיך מיטגענומען זיין פרוי און איינציגען זוהן, וועלכע ער האָט זעהר ליב געהאַט. אויפ׳ן וועג האָט זיי דער אראבישער אַדמיראַל גענומען געפאַנגען. ר׳ משה׳ס פרוי איז געווען אַ זעלטענע שעהנהייט, און איז דעם אדמיראַל געפעלען געוואָרען. אויס מורא זי זאָל חלילה נישט אריינפאלען אין פרעמדע הענד, האָט זי בעשלאָסען צו בעגעהן זעלבסטמאָרד. האָט זי געפרעגט איהר מאַן אויפ׳ן לשון קודש, צי דערטרינקענע וועלען אויפשטעהן צו תחית-המתים ? האָט ער איהר געענטפערט ; „אזוי האָט ג—ט געזאָגט, איך וועל אומקעהרען צום אייביגען לעבען די, וועלכע זענען דורך די שונאים צעריסען געוואָרען פון די ציין פון חיות, און איך וועל אומקעהרען אויך די, וועלכע האָבען זיך פאר מיין הייליגען נאָמען דערטרינקען אין די טיפענישען פונ׳ם ים״. מיט׳ן געשריי : „הייליגער בעשעפער נעם אָן מיין קרבן !״ — איז זי אריינגעפאַלען אין ים״...

די זון האָט זיך שוין טיף פאַררוקט צו מערב, ווען די שילערינס האָבען זיך אויפגעהויבען צום מנחה דאַווענען. פאַר׳ן הויף איז פערפאָהרען א קאַרעטע און די גרעפין איז אַ היים געפאָהרען.

ג.

מוצאי שבת קודש, די נאכט פון תשעה באָב. ס׳איז שוין נאָך חצות. א טרויעריגע שטילקייט הערשט אַרום. אין האַראָדאָקער פּאַלאַץ לייכט זיך נאָך א ווינקעל-פענסטער, און דער מענשליכער שאָטען, וואָס טאַנצט אויף די ווענט זאָגט עדות, אז עפּעס אויסטערלישעס טוט זיך דאָרט אָב. און אין אמת׳ן האָט זיך אין דער נאכט, צווישען די פיער ווענט, געפיהרט אַ פראָצעס פון צוויי וועלטען. א מלחמה פון גוטע און שלעכטע גייסטער, איין צד האָט ביים אנדערן געוואָלט דאָס קרבן אַרויסרייסען...

די גרעפין, וואָס האָט אין דער ערציהונג פון ר׳ משה׳ס פרוי געזעהן א אָבשפיגלונג פון זיך גופא, האָט פאר זיך קיין רוה נישט געפינען. פאר איהר האָבען זיך פאָרגעשטעלט לעבעדיגע בילדער פון איהרע פערגאַנגענע יאָהרען און ביי יעדער ערינערונג געהט איהר דורך א שוידער איבער׳ן לייב, און דאָס האַרץ ווערט פערקלעמט נאָר צו חלש׳ן. זי פיהלט, ווען זי וויינט זיך א ביסעל אויס, וואָלט איהר פיל גרינגער געוואָרען, נאָר ווי קען מען וויינען, אַז ס׳איז נישטאָ קיין טרעהרען ?

ענדליך איז איהר ווי ליכטיג געוואָרען אין מח. די אויגען

האָבען זיך ברייטער געעפענט. אַ קלאָרער געדאנק איז איהר איינגעפאַלען. זי האָט שוין בעשלאָסען וואָס צו טהון.

מיט גרינגע טריט איז זי צוגעגאַנגען צום שרייב-טיש, אָנגעשריבען א בריף, וועלכען זי האָט מאָרגען געשיקט קיין סאָסנובקא צו דער לעהרערין, און ווי א נייע־געבוירענע מיט אַ רוהיגקייט פון אַ קינד, איז זי אין די קליידער איינגעשלאָפען.

— — — — — — — — — — — —

ווען פרוי זיידענבערג איז צוריקגעגאַנגען קיין סאָסנובקא איז שוין געווען רעכט פינסטער. און אין איהרע אויערן האָבען נאָך אַלץ געקלינגען די ווערטער : פרוי פעדער ! ... פרוי פעדער... — — — — —

ס׳איז אַוועק אַ קורצע צייט. אין אַ שיינעם פריהמאָרגען איז די געגענד אַרום די צוויי גיטער אויפגעטרייסעלט געוואָרען דורך אַ גרויסע סענסאַציע. פּאָליציי איז אַראָפּגעקומען קיין האָרדאָק און דעם גאַנצען פּאַלאַץ פער׳חתמעט, אָפּגעזאָגט די דינערשאַפט און אריינגעזעצט אַ וואַך.

האָבען גוים צווישען זיך געשמועסט, אַז נישט אַנדערש, ווי די גרעפין פּאָדלעווסקא, וועמענס מאַן איז שוין צוואַנציג יאָהר טויט און איהר זוהן איז געפאַלען אין וועלט-קריג, איז ערגיץ אין א מאָנאַסטיר, ווייל זי איז דאָך געוואָרען אַזאַ פרומע... קיין יורשים האָט זי נישט, מסתמא וועט זי דאָס פערמעגען אָבשרייבען פאַר הייליגע צוועקען. איז צווישען זיי טאַקי אַזוי פערבליבען. — — —

אין היימישע קרייזען אָבער האָט מען געוואוסט, אז זי געפינט זיך ביי איהר יונגסטען ברודער, וועלכער איז געהילפס ראַבינאַט אין דייטשלאַנד און זי פערברענגט איהרע געצעהלטע יאָהרען מיט תשובה, תפלה און צדקה — — —

איינע פון א סאך

(נאָוועלע)

פון — אלימלך שטייער.

(פאָרטזעצונג)

לאַנג, לאַנג האָבען געדויערט די ווידוים פון די ליידענדע נשמות, וואָס האָבען זיך איינאַנדער איבערגעגעבען זייערע איבערלעבענישען. און ווען אינדרויסען האָט אָנגעהויבען גרויען, און פון אונטער די בלייענע וואָלקענס האָט זיך אַ מאַטאָווע רויטקייט אפויערגעריסען — האָט די עלטערע פרוי געזאָגט :

— איצט בין איך שוין עלטער און דערפאַהרען, אין אונזער אמונה ליגט דאָס העכסטע, מענשליכע שטרעבען, אין אונזערע אלטע ספרים, אַדורכגעווייקטע מיט בלוט און טרעהרען פון אַ פיל טויזענד-יעהריגער קידוש-השם-געשיכטע, קאָנסטו געפינען דעם אמת׳דיגען תוך, דעם קערן, צו וועלכען דיין נשמה בענקט, און וויסען זאָלסטו : דער הייליגער נצוץ איז געוואָרען צוברעקעלט, איז אריינגעדרינגען צווישען בערג פון וואָכעדיגקייט און אַלטעגליכער קליינליכקייט און מ׳דארף האָבען א שארף אויג, מ׳דארף קענען טיפער קוקען — בכדי צו דערזעהן די נשמה אינווייניג... און דערפאר טאַקי, האָסטו פריהער געמוזט אַדורכגעהן דעם גאַנצען תהום שמוץ און טומאָה פון דער גרויסשטאָטישער אויסגעלאַסענקייט, צו צוקומען צו דער השגה פון בעהאַלטענער קדושה... פונקט ווי יענער פאָרצייטיגער חסיד, וואָס האָט געמוזט קומען קיין פּראָג אונטער דער בריק, בכדי זיך צו דערוויסען, אז ביי איהם אין שטוב אונטערן אויווען ליגט בעהאַלטען אַן אוצר, וואָס ר׳האָט געזעהן אין חלום. די איינציגע צרה איז, וואָס אונזערע עלטערן אין די קליינע שטעטלעך, פאַרהאָרעוועטע אין חבלי-הזמן, דערזעהן נישט די שארפע ציין פון דער צייט, וואָס שניידען זיך מיט אַזאַ מילדקייט אריין אין די נשמות פון זייערע קינדער, און אַזוי האָט געזאָגט ר׳ יהודה החסיד : „איהר ליבט אייערע קינדער — אָבער נישט זייערע גופים, נאָר די נשמות זייערע״...

און דעריבער האָט זיך די השגחה אויסגעקליבען איינע פון א סאך, בעשטימט דיך פאר אַ קרבן פון ליידען... בכדי — אַזוי אַרום, זיין אַ וועג-ווייזערין פאַר אלע די בלאָנדזשענדע נשמה׳לעך.

און אַזוי זאָגט צו דיר אַנ׳עלטערע שוועסטער : געה א היים און פיהר אויס דיין שליחות, וואָס ליגט אויף דיר.

און אַלס אָנדענק פון מיר דער פרעמדער-נאָהענטער, נעם צו אָט דעם באַנד פון ספר הספרים, אַלס מתנה. זי האָט איהם דערלאַנגט אַ חומש׳ל...

...חנה איז געזעסען אַ צונויפגעוויקעלטע, מיט סמנים פון אינערליכע ליידען אויפ׳ן פנים.

אינדרויסען האָט אָנגעהויבען טאָגען.

IV.

די נאכט, ווען חנה איז אָבגעפאָהרען אַ היים אינ׳ם קליינעם שטעטעל, אַ שווארצע און פערכמאַרעטע נאָך אַ צוגליהטען זומער-טאָג, פונקט ווי יענע שרעקליכע נאַכט, אין וועלכער זי איז אַוועק פון דער היים. אָבער איצט האָט שוין דאָס האַרץ מעהר נישט געפלאַטערט פון יענעם פריידיגען ציטער פון דערוואַרטעטע האָפנונגען, נאָר אויף איהר גאַנצען מהות, איז געווען אויסגעגאָסען אַ ערוהיגע אונטערטעניגקייט פון מענש, וואָס דערפיהלט, אַז ער האָט פאַרפעהלט זיין אמת׳דיגען ציעל אין לעבען... זי האָט געפיהלט ווי עפּעס אַ משא וואָלט געלעגען אויף איהרע פּלייצעס, זי צוגעדריקט — און זי איז געווען צופרידען פון דעם, וואָס אויף איהר איז אויסגעפאַלען צו זיין דער קרבן פון ענטוישונג אין די וועלטליכע אידעאַלען. די מיסיע, וואָס דארף פון איצט אָן אויספילען איהר לעבען. זי איז געווען אינערליך רוהיג. אָבער ווען זי איז געשטאַנען פאַרן אָנגעקומענעם צוג, און זיינע בעלויכטענע פענסטער האָבען אויסגעקוקט אין דער פינסטערניש, ווי ליכטיגע אויגען פון אומשולדיגע קינדער — האָט אין איהר מיטאמאָל דערוואַכט עפּעס אַזאַ נאָגענדיג בענקעניש, צוזאַמען מיט א גרויליכען שרעק פאַר עפּעס פערבאָרגענעס, אַז זי האָט שיער נישט אויסגעשריגען אויפ׳ן קול. דאָס דאָזיגע געפיהל האָט זיך נאָך פערשטאַרקט ווען זי איז אריין אין וואַגאָן. אין קופּע, וואו זי איז געזעסען איז געווען האַלב-טונקעל. אויף די בענק זענען געלעגען אויסגעצויגען שלאָפענדיגע פּאַסאַזשירען אין הויך געכראָפּעט. דער גאַז לאָמפּ האָט געוואָרפען אַ מאַטען פערטונקעלטען אָבשיין חנה האָט אויפגעציטערט ווי פון קעלט, בעסער אַרומגעהילט דעם מאַנטעל און זיך פערררוקט אין א ווינקעל נעבען פענסטער. זי האָט נאָכאַמאָל געוואָרפען א לעצטען בליק אויפ׳ן ליכט בעגאַסענעם און טומלדיגען באַהנהויף פון דער גרויסער שטאָט.

די אייביגע וואַנט

פון

אפרים בירתי (קראַנגראד) ::: תל-אביב

כ׳האָב געגליסט אין זיך איינצוזינקען, און צושיקען גערדאַנקען ווירבירטע אין דער שויס פון נאכט; און צו קוקען פערבלענד, אין די פינסטערנישט, וואָס צו מולד: אין צו טאפּען און איך — —

אָבער אָהן סוף.

*

פערשידען די נעכט אין קליינעם לאנד, וואָס ים, וואסער און בערג, זיין צוים, און פערשידען איז זייער טיף-בלויקייט, וואָס מיט כישוף פארזילבערט.

די נעכט — איינגעזאפּטע מיט אומעט, אין דורות-טרויער.

געבויט איז א שטאָדט — צו וויסטקייט און עלענד. עס קלאָגט דאָ די שכינה. — —

*

דאָ, אויפ׳ן ציון-בארג, פערבאָטען אין דער אויפגאנג.

וואָס אין ווען מיר דוד דער מלך? — —

דאָ, אויפ׳ן ציון-בארג, „יהוד״, וואָס דיין באגעהר? — —

*

„הויכעס טויער״ (דאָס געוועזענע אפרים-טויער)

יוד, קום און בליק צום מוריה-בארג.

נישט קיין פוקסען טרעטען דאָרט, קינדער פון אברהם-ישמאעל שפרייזן שטייף — — —

בליק אויף! דאָרט, אונטער דעם כותל, ישראל טרערען פערגיסט פאר ג—ט. און זעה ווער עס שפּעט פון איהם דאָרט, נבוכדנצר טיטוס און אנדערע, און צו די אנדערע דערווייל קיין סוף. — — —

*

— צי פארהאן נאָך הארץ, וואָס טריפען זאָל בלוט? —

— און מח — צום אויסרינען ווערען? — —

צערשטערט דער קוואל פון טרעהרען, פארטריקענט דער קוואל פון בלוט — —

*

צום מזרח דיין פנים ווענד, פון די הויפּט-וועגען פארקערעווע, און אויף די געשלענגעלטע שמאָלע וועגעלעך שפּרייז, און אויף די גלייכקייטען פון די בערג זיך דראפּע!

און פון דאָרט אויס דערבליקען וועסטו בלוט-טייכען זידיגע בלוט... פון אייביגע נביאה, בלוט וואָס פליסט און לעבט אין אונז, ביז׳ן סוף פון אלע דורות.

זאפטיקע אָדערן שלאָגען וואלען פון מוטיגקייט ביז אייביג...

די העלדען פון מסדה געהער דאָס בלוט, וואָס נישט דורך פרעמדע שווערדען געפאלען, נאָר דורך אייביגקייט! — — —

אייביגקייט איז אונזער לעבען.

און די „אייביגע-וואנט״ איז אונזער קייטעלדיגע האָפנונג. — — —

מוצאי יום הכפורים פ״ט

וואָס האָט איהר איצט געגרילצט אין די אויערן. און ווען דער צוג האָט אָנגעהויבען ריהרען פון אָרט, האָט חנה מיטאמאָל דערפיהלט דאָס גאנצע תענוג׳דיגקייט פון שטעטעלשע רוהיגקייט, צו וועלכער זי דערנעהנטערט זיך איצט און דערזעהן מיט די אויגען די ברייטע פעלדער הינטער דער שטאָט, ווי שטעטל לאָזט זיך אין די זומערדיגע פארנאכטען ארויס שעפען לופט. און חנה שפּירט ווי זי אָטעמט אין זיך איין דעם אָנגענעהמען געשמאַק ווי פון צייטיגע תבואות, און נאָדעל-ביימער... עפּעס א פריידיג געפיהל שפארט אַדורך דאָס האַרץ. פונ׳ם דיקען שאָלעכץ ארום הייבען זיך אָן אויסשיילען שכולי-שבת׳דיגע נציצות, אזוי ווי ס׳שיילען זיך דאָ אַרויס איינציגע בלישטשענדיע שטערנדלעך פונ׳ם אַרומיגען חשכות... זיצענדיג אַזוי אויף דער באַנק, אינגאַנצען איינגעטוליעט אין ברייטען מאַנטעל, איז חנה אַריינגעפאַלען אין אַזאַ האלב-פערחלומ׳טען זיסען דרימעל האָט זי אזא אָנגענעהמע אונמעכטיגקייט אינגאַנצען באַהערשט, און זי האָט זיך נישט געקענט באַפרייען. געזעהן שוועבען אין דער לופטען, דאָס געשטאַלט פון דער ווינדערליכער, פרעמדער פרוי, וואָס האָט זי אזוי באַצייבערט, געענדערט דעם גאנג פון איהר לעבען. און ארום איז אַזוי אומהיימליך-שטיל, אז זי הערט דאָס וויינען פון דער אייגענער נשמה. עפּעס האָבען זיך דאָרט ביי איהר געפלאָנטערט מחשבות׳ן אָהן צוזאַמענהאנג.

און פלוצים, אָהן א פארוואָס, איז איהר ארויפגעקומען אויפ׳ן זין א משונה׳דיגע עפּיזאָד פון איהר שטעטעל. דאָרט, ביי זיי, איז געווען אזא בחור, מיט צופלאָשעטע האָר און ווילדע אויגען — גערופען האָט מען איהם זעליג׳ל... איז איינמאָל אָט דער בחור אַריינגעפאַלען צו זיי אין מעהל-קראָם; א צויאַכמעטער, פערטהון אין חשבונות — און א געשריי געטהון: ר׳ יחזקאל יודעל, זאָגט מיר — כ׳בעט אייך — צו וואָס דארף מען האָבען מעהל?... צו באַקען ברויט — זאָגט איהר — צו עסען, אהא, גערעכט... אָבער צו-וואָס ר׳ יחזקאל יודעל — דארף מען טאקי צו עסען, צו לעבען?... און צו וואָס דארף מען צו לעבען, כ׳מיין טאקי, צו וואָס? בכדי ווייטער צו עסען, הא? ר׳ יחזקאל יודע׳... זאָגט מיר, כ׳בעט אייך... כא-כא-כא... און דער משוגע׳נער זעליג׳ל איז ארויס מיט א געלעכטער. און אָט דאָס ווילדע, משונה׳דיגע געלעכטער קלינגט איהר עפּעס איצט אין די אויערן. זי ווייסט נישט פאַרוואָס. און א שוידער לויפט אדורך איהרע ביינער און פלוצ׳ים ווערט דער משוגענער זעליג, אין האלבען נעפעל, פערוואנדעלט אין דעם לאנגען סטודענט מיט די צוקרימטע שיך, וואָס שטייט אזוי מאכט מיט די הענד און רייצט זיך... א מענש דארף זיין פריי... עטצעטעראַ... געהאָרכען זיינע אינדיווידועלע נייגונגען, עטצעטערא... נישט געקרעמפּעוועט מיט קיין אויסערליכע חוקים. אָבער, פלוצים ווערט דאָס אלץ צורינען, פערשווינדט אינ׳ם נעפעל און דערזעהט זיך ווידער אזא קליין מיידעלע, אין דער שוהל אויף דער באנק „שמחת תורה״, מיט א פאָהן אין האנד...

אָט שטייט זי מיט׳ן פאָהן אין האנד, און ארום טאנצען יודען מיט ספרי-תורות — צוגעדריקט צום הארצען... טאַנצען ביז זעלבסט פערגעסונג, ביז כלות-הנפש...

(ענדע אין קומענדיגען נומער)

דריי הונדערט יאָהר טייטש-חומש

(די „צאינה וראינה״ געווידמעט)

ביז מיט א צייט צוריק איז דאָס פּאָפּולערסטע, בעליבטסטע און פיעל-געלייענטע פאָלקס-ספר געווען אין יודיש, די „צאינה וראינה״, דאָס אזוי-גערופענע טייטש-חומש. ס׳איז נישט געווען קיין יודיש הויז, וואו די „צאינה וראינה״ האָט זיך נישט געפינען, אונזערע באָבעס און נאָך היינט אונזערע מאמעס לייענען מיט פיל הארציגקייט דאָס דאָזיגע ספר יעדען שבת.

און היות גראָד דאָס היינטיגע יאָהר פאַלט אויס די דריי הונדערטסטע יאָהר פונ׳ם פערפאסער, פונ׳ם דאָזיגען מערקווירדיגען פּאָפּולערען הערליכען יודישען פאמיליען-בוך, ווילען מיר אונזערע לעזער בעקענען מיט׳ן לעבען און ווירקען פון דעם דאָזיגען גרויסען יודישען מאַן, וועלכעם האָט די זכי׳ געהאט, אז זיין ווערק זאָל זיין אזוי פערשפרייט בכל תפוצות ישראל.

יעקב בן יצחק האָט געהייסען דער מחבר פונ׳ם אַזוי-בעריהמט געוואָרענעם ספר. געבוירען געוואָרען איז ער אין קליינעם שטעטעל יאָנאָוו ביי לובלין און הגם ער איז געווען א פּוילישער האָט ער זיך גערופען אשכנזי, דאָס נעמט זיך דערפון, וואָס ער האָט שטאָלצירט מיט זיין אָפּשטאמען פון די „בני אשכנזי״. ער האָט גערעכענט זיין יחוס ביז רש״י הקדוש. ער האָט געהאַט אין זיין צייט אַ גרויסען שם אלס תלמיד חכם, געווען זעהר שטארק געליבט פון די גרעסטע רבנים אין זיין תקופה, און געווען איז דאָס אַנ׳עפּאָכע פון גרויסע רבנישע אויטאָריטעטען אזוי, דאָס זייערע מיינונגען וועגען איהם האָבען א גרויסע בעדייטונג.

ביאָגראפישע פרטים וועגען זיין לעבען און אפילו דער טאָג פון זיין געבוירען ווערען איז נישט בעקאנט. מען ווייס נאָר, אַז יעקב בן יצחק אשכנזי האָט אָנגעהויבען זיין אַרבייט אלס סופר אין יאָהר 1585. אין יענעם יאָהר איז ערשינען אין קראָקא א העבּרעאיש ספר מיט׳ן נאָמען „שורש יעקב״. אַ רשימה פון דינים לויט׳ן „שלחן ערוך״ און „יורה דעה״. דאָס איז זיין איינאַיינציג ספר אין לשון הקודש׳ער שפראַך. אלע זיינע איבעריגע ווערק האָט ער אָנגעשריבען אין יודיש, דערמיט איז ער אויסען געווען צו צוציהען די יודישע פרוי צום תורה-וויסען און פאר זיי צוגענגליך צו מאכען דורך דער פערשטענדליכער שפראַך דעם יודישען קולטור-אוצר און דאָס איז איהם טאקי אויף דורות ארויס געלונגען.

אשכנזי האָט פערפאסט דריי יודישע ספרים: „מליץ יושר״ „המגיד״ און „צאינה וראינה״.

דער „מליץ יושר״ איז א זאמלונג פון פשטים צו דער תורה, ענטנומען פון פערשידענע ספרים. דאָס ספר האָט בעדארפט דינען דעם יודישען לייענער פון יענער צייט אָנשטאָט דרשות. דער דרשן פלעגט זעלטען פערבלאָנדזשען אין די פערוואָרפענע ישובים און דעריבער זענען די ישוב׳ניקעס געוואקסען גרויסע עם-הארצים. דעריבער האָט דער מחבר פון „צאינה וראינה״ געוואָלט זיי געבען א ספר, וועלכען מען קאָן לייענען לאַנגזאַם אין דער היים און אליין פערשטעהן. אפילו די, וואָס האָבען אַ געלעגענהייט צו הערען אַ דרשה — זאָגט ער — קאָנען אויך נישט אלעמאָל פערשטעהן דעם אינהאלט און דעם געדאנק. דעריבער וועט ער זי קאָנען בעגרייפען פון דעם ספר און „רידן מיט זיין חבר דרויף״. דער „מליץ יושר״ אַיז געווען געדרוקט צום ערשטען מאָל אין 1585, און אכציג יאָהר שפּעטער איז ארויס אין אמסטערדאם א צווייטע אויסגאבע.

דער צווייטער ספר, וואָס יעקב בן יצחק אשכנזי האָט פערפאסט, איז דער „המגיד״.

דער „המגיד״ איז אַנ׳איבערזעצונג פון נביאים וכתובים, מיט א פאָלקסטימליכען פירוש. די אויסגאבע פון דעם חיבור ווערט ערקלערט פון דעם מחבר גופא אין דער הקדמה. ער וויל אז יעדער זאָל פערשטעהן די „עשרים וארבע ווי מן עש קנעלט״. דעריבער האָט ער אויך געדרוקט רש״י׳ס פירוש, „דען ווער דאָ ווערט קענען דאָש טייטש פירוש, ווערט רש״י אויך פערשטין (פערשטעהן) בשורש, און איטליכער קאָן איין למדן ווערען, די תורה ווערט זיך מערן״.

דער „המגיד״ האָט געהאַט אַנ׳אויסערגעוועהנליכען ערפאָלג. אָבער מען קאָן נישט פערגלייכען דעם ערפאָלג פון „המגיד״ מיט׳ן טריאומפּולען מאַרש פון זיין דריטען ספר „צאינה וראינה״.

„צאינה וראינה״ מאַרשירט שוין איבער דרייהונדערט יאָהר איבער שטעט און שטעטלעך, דערפער און ישובים פון די אַלע מקומות, וואו עס איז געווען און עס איז נאָך דאָ אַ יודיש-רעדענדער קיבוץ. דער ערפאָלג פון „צאינה וראינה״ איז איינער פון די גרעסטע וואָס איז בכלל אויסגעפאַלען אויף א חיבור פון דער אלטער יודישער ליטעראַטור. אפילו די מעשה-ביכלעך לאָזט עס אין שאָטען. עס איז גענוג צו זאָגען, אז זינט עס איז אַרויס די ערשטע אויסגאַבע פון „צאינה וראינה״ (לובלין 1616), איז ביז איצט בעקאַנט 126 אויפלאַגעס פון דעם בעליבטען פאָלקס-בוך. אויך דער ספר האָט זיך געדרוקט אין אַסך לענדער. אין דייטשלאנד, בעהמען, רוסלאַנד, פּוילען, גאַליציען — אומעטום האָט מען איהם איבערגעדרוקט און מען דרוקט איהם איבער עד היום.

אפילו אויף לאטיין האָט מען איבערזעצט דאָס דאָזיגע ווערק. אין 1661 האָט א קריסט מיט׳ן נאָמען יאָהאנעס שובערט, אַרויסגעגעבען אויף לאַטיין א טייל פון „צאינה וראינה״. אין 1846 איז אַרויס א פראַנצויזישע איבערזעצונג. עס איז אויך פאַרהאַן א נישט-פערענדיגטע דייטשע אויסגאַבע פון „צאינה וראינה״

וואָס איז די סבה פון דער פּאָפּולאַריטעט פון „צאינה וראינה״? עס איז קודם כל דער כאַראַקטער פון בוך.

„צאינה וראינה״ איז נישט סתם אַנ׳איבערזעצונג פון חומש, א טרוקענע פערייִדישונג פון העבּרעאישען טעקסט.

„צאינה וראינה״ איז א הארציגע, פּאָעטישע איבערדערצעהלונג פון חומש. עס איז אַנ׳איבערדיכטונג. דאָס ווערק איז דורכגעפלאָכטען מיט רש״י, דער אגדתא, פערשידענע מפרשים. עס איז דאָ צונויפגעמישט מאָראל מיט פאַנטאַזיע, עטיק מיט פלאַסטישקייט. דער ניגידישער טאָן איז אין דער „צאינה וראינה״ א מיטעל, פיין אויסגענוצט, מיט געפיהל פאר פּראָפּאָרציע, געשמאַק.

„צאינה וראינה״ פערמאָגט א ווייכע, ריטמישע שפּראַך. דאָס איז די הארציגע שפּראַך, די מעלאָדישע פּראָזע, וואָס האָט אזוי געווירקט מיט איהר אינטימיטעט, קלאָרקייט און פשטות.

דער ערפאָלג פון „צאינה וראינה" האָט נישט געלאָזט רוהען אסך יודישע ארויסגעבער און שרייבער. אין די יאָהרען 79 1676 זענען ארויס צוויי יודישע איבערזעצונגען פון תנ"ך: איינע פון יוסף וויצענהויזען און די צווייטע פון יקתיאל בן יצחק בליץ. ביידע זענען אין די הקדמות זייערע אָנגעפאלען אויף דעם „צאינה וראינה". ביידע האָבען אָבער נישט געהאט קיין ערפאָלג, וויצענהויזענ'ס איבערזעצונג איז אַרויס אינגאַנצען צוויי מאָל, בליצ'ס — נאָר איין מאָל. צו-טרוקען, צו-מלמדיש זענען געווען די דאָזיגע פעריודישונגען פון תנ"ך, אז זיי זאָלען געפעלען די „ווייבער און מיידלעך". דער „עם הארץ" האָט געוואָלט האָבען נישט קיין טרוקענע לומדות, נאָר תמימות'דיגע הארציגקייט.

אין דער עפּאָכע פון מענדעלזאָנישער השכלה האָט מען געוואָלט מיט משה מענדעלזאָנ'ס חומש-איבערזעצונג ארויס שטופען דעם „צאינה וראינה".

„צאינה וראינה-סטיל" — רופט אָן משה מענדעלזאָן איראָניש דעם סטיל פון די פוילישע רבנים, דעם העבראַיש, געמישט מיט אַראַמעאיש.

די משכילים אין עסטרייך האָבען אפילו דורכגעפיהרט א פערבאָט צו לייענען דעם „צאינה וראינה". יאזעף דער צווייטער, דער עסטרייכישער קייזער, איז געווען מיט די משכילים. ער האָט געהאלטען, אז א סך ספרים זענען שעדליך, אָבער אמשטארקסטען איז שעדליך דער „צאינה וראינה". ווייל „ער פערשרייט אבערגלויבען" — אזוי ווערט פאָרמולירט אין א ראפּאָרט פון סוף אכצענטען יאָהרהונדערט.

אין אמת'ן איז דאָס געווען א גזירה צוליב מענדעלזאָנ'ס חומש, וואָס האָט נישט געהאט קיין ערפאָלג. אין זעלבען דעקרעט, וואָס פערבאָט צו בענוצען דעם „צאינה וראינה", ווערט רעקאָמענדירט די מלמדים און סתם יודען זיך צו בענוצען מיט'ן „עץ חיים", ד. ה. מיט מענדעלזאָנ'ס איבערזעצונג פון חומש.

אפילו די אָפיציעלע אונטערשטיצונג פון מענדעלזאָנ'ס חומש-איבערזעצונג האָט נישט געהאָלפען. דער „צאינה וראינה" איז געווען פאָפולער און בעליבט אין דייטשלאַנד פונקט אזוי גוט ווי אין פוילען און גאליציען אפילו ווען יודיש האָט אָנגעהויבען אלץ מעהר און מעהר צו פערשווינדען אלס די „גערעדטע שפראך" פון דייטשען יוד, האָט מען אָבער דעם „צאינה וראינה" נאָך פיין און געשמאק געלייענט.

פאַרוואָס איז דאָס געשעהען?

ווייל „צאינה וראינה" איז חוץ אלעמען א קונסט-ווערק. „די פשטות און תמימות פון סטיל — זאָגט א יודישער ליטעראטור-היסטאָריקער (צינבערג) — די אייגענארטיגקייט פון ריטם און די הארמאָנישקייט פון שטימונג פון א טיפ-גלויבענדיגער נשמה, גיבען צו דעם דאָזיגען ספר א ספּעציפישען חן. דער ספר האָט בעהערשט דאָס געמיט פון דער יודישער פרוי, און איז געוואָרען איהר וועג-ווייזער און לעהרער.

ר' יעקב בן יצחק אשכנזי איז אויך ארומגעפאָהרען איבער שטעט און לענדער, געהאלטען שעהנע הארציגע דרשות און פערקויפט זיינע חיבורים און מזכה געווען דעם פשוט'ן יודישען המון מיט די טייטש-ספרים, וועלכע דער עולם האָט געלייענט און דערקוויקט זייערע נשמות, מיט דרייהונדערט יאָהר צוריק איז ער נפטר געוואָרען אין פראָג און דאָרט געקומען צו קבירה.

ליידער ביים היינטיגען טאָג הויבט שוין אָן דאָס יודישע הויז, בפרט דאָס יונגע פרויען-דור, אינגאַנצען צו פערגעסען אין דער „צאינה וראינה", דער מאָדערנער ליטעראַטור-סטיל, וואָס האָט זיך שוין איינגעבירגערט אי, אונזער לעבען דערווייטערט אלץ מעהר די יודישע פרוי פונ'ם דאָזיגען שענעם פאָלקס-ספר, עס וואָלט דעריבער געווען א גרויסע טהאָט, ווען ס'זאָל קומען א געניטע ליטעראַרישע האַנד, א בערופענע פערזענליכקייט, וואָס זאָל אין א שענעם גוטען מאָדערנעם יודיש, אינ'ם גייסט פון אָרגינאַל טאַקי איבערזעצען די „צאינה וראינה — דער ערפאָלג איז א געזיכערטער און גאראַנטירט!

פון חודש צו חודש

— אויף דעם קינפטיגען לאַנד-צוזאמענפאָהר פון דער אגודת ישראל אין ווארשא (ט"ו—י"ח מרחשון) וועט האלטען א לענגערן רעפעראט איבער'ן מצב פון חנוך הבנים והבנות, דער לייטער פון דער חנוך-צענטראלע ה' א. ז. פרידמאַן. דער רעפערענט וועט אויך פאָרשטעלען א גענויען פּלאַן פון אנ'אָרטאָדאָקסישער שול-אָרגאניזאציע און עס וועט באַלד געוועהלט ווערען אַ ספּעציעלער צענטראל-קאָמיטעט צו דעם צוועק פון אָנפיהרען מיט דער אָרגאניזאטאָרישער און פעדאגאָגישער ארבייט פון רעליגיעזען שול-וועזען פון פוילען.

— אויף דער דערמאָנטער קאָנפערענץ וועט אויך בעהאנדעלט ווערען דאָס פּראָבלעם פון בנות-אגודת-ישראל אלס פערטרעטער פון דער צענטראלע וועט פאָרשטעלען אַ רייהע פאָרשלאָגען דער לייטער פון צ. ס. ה' א. ג. פרידענזאָן.

— אין ווארשא האָט זיך געעפענט א דריטע בית-יעקב-שולע (דזיעלנא 20) אונטער דער לייטונג פון אונזער חשוב'ן מיטאַרבייטער, דער בעקאַנטער זשורנאַליסט ה' א. מ. ראָגאָווי— מיר ווינשען אונזער ה' ראָגאָווי ערפאָלג!

— דורכ'ן פערלאַג „ישרון" אין וואַרשא ווערט פון פּאָריגען חודש ארויסגעגעבען א ליטעראַרישער זשורנאל „ישרון".

די אַדרעס: ווארשא, מילנא 5.

דער זשורנאַל ווערט רעדאגירט דורך ה' נ. י. בערלינער.

— דער בנין פון בית-יעקב-סעמינאַר אין קראָקאָ, האלט אינגיכען ביים פערענדיגט ווערען. דער פּרעזעס פון בוי-קאָמיטעט ה' אָשר שאפּירא ארבייט אונערמידליך און באַלד נאָך דער קאָנפערענץ זאָל זיך אָנהויבען דאָ אין לאַנד אַ גרעסערע זאמעל-אַקציע פאר דעם צוועק. אין דער פּראָפּאָגאנדע וועט זיך אויך בעטייליגען ה' וואָלף יאקובזאָן, וועלכער איז ספּעציעל געקומען פון אויסלאַנד.

— אין קינפטיגען נומער אי"ה גיבען מיר א גענויע רשימה פון די, וואָס וועלען בעקומען אונזערע קאַרטען אלס פּריינד פון דער ב"י בעוועגונג. א זעלכע קאַרטען בעקומען די יעניגע וואָס האָבען איינגעצאָהלט פאר א גאַנץ יאָהר פריהעראויס 8 זל. און די וואָס האָבען אונז געשאַפען מינדעסטענס 10 אבאָנענטען.

מיר מאַכען אויפמערקזאַם, אַז אַנאָנסען וואָס ווערען נישט בעצאָהלט פריהער-אויס — ווערען נישט געדרוקט.

די אַדמיניסטראַציע

KRONIKA

— Centralny Sekretarjat organizacji „Bnoth Agudas Isroel" w Łodzi opracował nowy plan pracy dla oddziałów tejże organizacji na prowincji. W myśl okólnika C. S. № 26 plan pracy otrzymują tylko te oddziały, które nadesłały 5 zł. na conto kart członkowskich na rok פ"ט. Z temi oddziałemi zaś, które są jeszcze winne za rok ubiegły פ"ח C. S. nie nawiąże kontąaktu aż do czasu uregulowania należności.

— Wieczorem dn. 13 października r. b. odbyło się, przy bardzo licznym udziale członkiń, ogólne zebranie org. „ B. A. I. " w Łodzi. Pierwsi przemawiali p. redaktor L. G. Frydenzon i p. D. H. Zylbersztajn n. t. o znaczeniu org. „ B. A. I. ". W sprawie planu pracy na okres zimowy zabierały kolejno głos pp. Brzcza, Guter, Klugmanówna, Rozenblumówna i i.

— W dodatku polskich Almanachu, który ukaże się wkrótce z okazji 5-cioletniego jubileuszu naszego pisma „Bajs-Jakow" umieścimy przemówienie znanego przywódcy ruchu ortodoksyjnego, rab. m. Rzeszowa, p. Lewina, wygłoszone w Krakowie w roku ubiegłym przy zakładaniu kamienia węgielnego pod gmach żeńskiego seminarjum ortodoks. w Krakowie.

— Dnia 15—18 m. Cheszwan odbędzie się w Warszawie trzeci ogólnokrajowy zjazd org. „Agudas Isroel" w Polsce. Na zjazd ten przybędą najwybitniejsi przywódcy ruchu ortodoks. w Polsce i zagranicą, jak Dr. P. Kohn i J. Rozenheim. Na zjeździe tym m. i. zostanie omówiona sprawa ruchu org. „B. A. I." szkół naszych „Bajs-Jakow".

— Między innemi znajduje się również referat rabina p. Lewina o nauczaniu religji w szkołach powszechnych dla dzieci żydowskich. Jak wiadomo referat ten wpływa z ogólnego niezadowolenia żydowstwa ortodoksyjnego z ostatnio wydanego przez M. W. R. i O. P. programu nauki religji w szkołach powszechnych.

צו אלע „בנות-אגודת-ישראל" גרופּען

בענייטע ארבייט, פערשטאַרקטע טעטיגקייט!

געקומען איז דער ווינטער, די בעסטע און פּאַסיגסטע צייט פאַר געזעלשאַפטליכער אַרבייט, דער גינסטיגסטער מאָמענט פאַר אַקוויטיטעט און טעטיגקייט אויף אַלע געביטען אין פעראיין-לעבען.

צוגלייך מיט אַלע פעראיינען, וואָס נוצען אויס די ווינטער-צייט, די לאַנגע אָוועדען פאַר זייערע פעראיין-ציעלען און זאָגאַר פאַר אַ זאָלכע צוועקען וואָס ברענגען נישט נוצען דעם יודישען גייסט נאָר נאָך שאָדען חלילה, איז עס פיעל פאַך מעהר אונזער הייליגסטער חוב די אַזוי טייערע צייט נישט צו פערשלאָפען און בלייבען פּאַסיוו זיצען מיט פערלייגטע הענד.

מיר האָבען אַרויס געגעבען אַ נייעם אַרבייטס-פּלאַן לויט וועלכען די בנות-אַרבייט דאַרף געפיהרט ווערען. די דאָזיגע אַרבייט מוז? דורך יעדען פון אונז געטון ווערען ענערגיש, מיט אויפּאָפּפערונג און פולסטער פעראַנטוואָרטליכקייט.

צו די ערשטע אויפגאַבען געהער דאָס פערגרעסערן אין יעדען אָרט די רייהען פון בנות אַגודת-ישראל, צו ציהען מיטגלידערינס אין דעם בנות-קרייז; זיי בעקענען מיט'ן יודישען רעליגיעזען אידעאַל, עפנען פאַר זיי דעם קוואַל פון יודישען וויסען, אַלע אונזערע שוועסטער בעגייסטערן פאַר'ן גלויבען פון אונזערע אבות און אמהות, אָנפולען זייערע הערצער מיט'ן יודישען שטרעבען און יודישען האָפען.

דער אידעאַל פון אַ פעסט צונויפגעשלאָסענער יודיש-רעליגיעזער פרויען-מחנה, איז דער אידעאַל פון אַ שענער גליקליכער צוקונפט פאַר'ן יודישען פאָלק.

וואָס מעהר בעוואוסטזיניגע יודישע טעכטער, אַלס מעהר צוקונפטיגע יודישע מוטער'ס, וואָס מעהר רעליגיעז-דענקענדע פרויען אַלס שטאַרקער איז די פעסטונג פון ישראל-סבא, דאָס יודישע הויז.

היינטיגען ווינטער קומט זיך אויך צונויף בע"ה די לאַנג-ערוואַרטעטע צווייטע לאַנד-קאָנפערענץ פון בנות אַגודת ישראל יעדע אָפּטיילונג פון בנות אג"י הן אין דער גרויסער שטאָט הן אין דעם קלענסטען שטעטעלע וועט שיקען איהרע דעלעגאַטינס, זעהט-זשע אז וואָס גרעסער זאָלען זיין די צאָהל דעלעגאַטינס, זאָלען אין יעדען אָרט זאָפאָרט בעשטעלט ווערען די מיטגלידס-קאַרטען און זאָל קיין איין יודישע פרוי און פריילין נישט בלייבען אָהן אזא מיטגלידס-קאַרטע! דער פּרעסטיזש פון דער יודישער רעליגיעזער פרוי פאָדערט דאָס, דער כבוד פון בנות אַגודת ישראל וועט דאַדורך שטייגען; זאָל די יודישע וועלט זעהן אַז גרויס איז נאָך די צאָהל יודישע פרויען און מיידלעך אָהן ע"ה, וואָס שעמען זיך נישט מיט די אידעאַלען פון זייער פאָטער און מוטער און שעצען מיט ליבע די טראַדיציעס און הייליגטימער פון זייער פאָלק.

אונזער אויפגאַבע איז די זאָרג פאַר דער צוקונפט, אַ נייע דור ערציהט אונז די בית-יעקב-שול, פאַר זיי גרייטען מיר צו אַ וואַרימע סביבה, אַ היים וואו ווייטער זיך צו ענטוויקלען און פערפאָלקאָמען, צונויפצולעבען זיך און ווידמענען דעם הויכען ציל פון זעלבסט-ערציהונג און גייסט פון אַגודת ישראל.

זאָל אונז גאָרנישט אָפּשרעקען, קיין שום לאַסט איז אונז נישט צו-שווער: אונזער אידעאַל גיט אונז כח און מוט ווייטער און ווייטער דאָס ווערק פון אונזערע שטרעבונגען, די אָרגאַניזאַציע פון אונזערע האָפנונגען אויסצובויען, אַלעמאָל מיט פערשטאַרקטער ענערגיע און פרישסטען ווילען אונזער אָרגאַן דעם „בית-יעקב-זשורנאַל" צו פערשפּרייטען, אונזערע ביבליאָטעקען צו פערגרעסערן — בענייטע אַרבייט פערשטאַרקטע טעטיגקייט איז דאָס געבאָט פון דער גרויסער שעה!

צענטראלע „בנות אגודת ישראל" אין פוילען.

życie za godne tego imienia które poświęcono pielęgnowaniu boskich zamiarów i dlatego też przed niczem tak nie drży jak przed tą możliwością, że zostanie wyrwana jako nieużytek, jako bezużyteczna naróśl.

Niechże więc na te kartki padnie promień b-skiego płomiennego słowa i niech rozjaśni oko zamącone cieniem bezmyślnej bezmyślności! Słowo to brzmi "כרת„ „wykorzenienie". Słowo to wypowiedział Stwórca ze straszliwą powagą i skierował do tych, których związek nie zdoła utrzymać się przed jego egzaminującem okiem!

V

Zastanów się raz jeszcze, nim weźmiesz do ręki pismo, które cię zaznajomi z szczegółami przepisów małżeńskich, jaką moc określeń będziesz przestrzegała zanim kawałek mięsa z Twej ręki na stół się dostanie. Otóż nie każde zwierzę możesz spożywać — B—g jedynie wie jakie pożywienie może się najlepiej zasymilować z ciałem, nie wyrządzając przytem żadnej krzywdy duszy i jej władzom. — Dozwolone przez B—ga zwierzę należy według wskazówek B—ga uśmiercić — jest to święta czynność, dokonywana słowem błogosławieństwa. Następnie będziesz z całą sumiennością badać, czy owe mięso nie zostaje z powodów „trefnych" wykluczone i po „wykoszerowaniu" go według wszelkich przepisów solenia i t. d. gotujesz je przestrzegając w kuchni pedantycznie najdalej, sięgających środków zapobiegawczych przed zmieszaniem „mlecznego" i „mięsnego" I teraz zapytujesz zapewnie: i to wszystko tylko poto, aby podać kawałek mięsa mężowi i dzieciom? Ależ nie! Stół Twój ma zostać i stołem B—ga i Jego świętym ołtarzem gdyby nawet owe przepisy tysiąckrotnie pomnożone zostały. Ty będziesz je wszystkie wykonywała ponieważ B—g Ci je przepisał. Ani jeden trud i ani jedna ofiara nie będzie dla Ciebie za wielka wtedy, kiedy chodzi o nadanie Twemu domowi żydowskiego piętna!

(D. c. n.)

LUD BOŻY / Dr. N. Birnbaum.

Istnieje żydowski grzech, żydowski grzech społeczny, grzech nabożnego ludu żydowskiego. I wydaje mi się, że ten właśnie grzech wraz z zagadnieniem, jak się go pozbyć, jest najprawdziwszam zagadnieniem żydowskiem i że te wszystkie zagadnienia poszczególne, które wydają się tak ważne najrozmaitszym przywódcom, iż ważniejszych być nie może, są bez żydowstwa niczem, a rozwiązać można je tylko łącznie z nim. Niechże ci, których wykarmiły pogańskie buntownicze potrawy, przyrządzone na sposób żydowski, zadowolą się „udoskonaleniami" za które opłaca się ruiną odrębnych zalet narodu w dziedzinie ducha, obyczaju i estetyki, czy to za kilka na pozór poważnych cyfr w jakiejś tam rubryce statystycznej, czy też — i to już jest największą zdobyczą — za pierwszą lepszą narodową formę świeckości. Użyczam im zadowolenia, na którem poprzestają i niechże ci, którzy są tylko wolni, zadowolą się dzisiejszemi wierzeniami — rozumiem ich. Szesególnie rozumiem tych niektórych wierzących z Zachodu, którzy są szczęśliwi, iż zostali ocaleni przed potopem tego wielkiego odstępstwa i dlatego korzą się nietylko przed sobą, ale i przed wielkiemi masami prawdziwych Żydów. Myślę jednak, że zadowolenie to i pokora nie zgadzają się z celem ludu żydowskiego wedle tego, do czego B-g go przeznaczył oraz ze siłą, której B-g mu użyczył w dobroci swojej. Zdaje mi się, że nie po to przyjęliśmy swoją odrębność, by zwiędnąć, by powoli dać się wyciągnąć i wrzucić w zamęty świata, lecz przeciwnie, by pozostać świeżymi i młodymi i wznosić się na coraz wyższe szczeble. Nie chce B—g tego, byśmy się zadowolnili odrębnością, przykazaniami, niezależnie od tego, jak wielką są one dla nas ozdobą podwaliną i początkiem naszego działania, lecz byśmy posługiwali się odrębnością i przykazaniami celem osiągnięcia wyżyny, której On chce, byśmy dopięli. Już od dość dawna nic sobie nie robimy z Jego woli. Już czas byśmy się zmienili i to — zupełnie. Żydzi powinni dojść do tego stopnia doskonałości, by myśl o najniższym nawet gatunku grzechu nie mogła do nich dotrzeć. Powinni wyrość na wielkich czystych ludzi, cichych i radosnych, świętych i pięknych, całą siłą potężnej wiary, by móc pozostać daleko poza wszelkiem pogaństwem, uniezależnić się od Żydów pogan, nie wpaść w ciemnotę, która poniża godność ludzką i móc wydobyć z głębiu swych dusz treść, świętości i formę swych siedzib. Nasz lud wiary powinien nareszcie zrozumieć że musi wybić godzina nawrócenia, że powi-

nien nareszcie przestać być błotem, które stopniowo wysycha w pogańskiem otoczeniu. Powinien nareszcie powstać strumień warski silny, dumny, twórczy w Korycie zakonu i doprowadzić świętość poznania Boskości, Litości Piękności do swego ostatniego i największego zwycięstwa.

(D. c. n.)

Przetłomaczył M. W.

ABRAHAM / Dr. B. KUTNER.

I

W dniu uroczystości narodzin Abrahama przybyło na ucztę, urządzoną w domu Teracha, wielu dworzan Nemroda, między którymi znajdowali się również uczeni i czarodzieje królewscy. A kiedy wracali późną nocą, ujrzeli na zachodzie nieba wielką gwiazdę, która zbliżywszy się, połknęła cztery inne gwiazdy, jedną na zachodzie, jedną na wschodzie, jedną na południu, i jedną na północy. Gdy mędrcy i czarodzieje otrząsnęli się ze zdumienia rzekli między sobą: gwiazda ta, to nikt inny jeno nowonarodzony syn Teracha; będzie on potężny i płodny, a jego potomkowie pokonają potężnych władców i zdobędą swój kraj.

Nazajutrz udali się do króla, opowiedzieli mu, co widzieli, objaśniając znaczenie tego zjawiska. Radzili królowi, by odkupił od Teracha syna i zabił go, by uniknąć niebezpieczeństwa, grożącego krajowi, jak również innym krajom z chwilą, gdy chłopiec podrośnie.

Natychmiast król wezwał do siebie Teracha i rzekł:

— Słyszałem, że urodził ci się syn, który, jak wyczytali mędrcy moi z gwiazd, sprowadzi na kraj nieszczęście. Dlatego oddaj mi twego syna, który musi zginąć. Ciebie zaś wzamian wynagrodzę szczodrze złotem i srebrem.

Terach skłonił się i rzekł:

— Niech się stanie według woli mego pana i króla. Pozwól mi jednak wprzódy zapytać Cię o radę w pewnej ważnej sprawie.

— Mów — rzekł król.

Wczoraj — mówił Terach — przybył do mnie znany Ci dobrze człowiek. Chce on owego, pięknego, wielkiego konia, którego mi darowałeś. Za niego chciał mi dać dużo złota i srebra, oraz dom, pełen słomy i żywności. Odpowiedziałem mu, że przedtem zapytam Ciebie i jak Ty mi rozkażesz tak uczynię. Rozkaż mi więc, Panie mój i królu, co mam uczynić.

Rozgniewał się król srodze i zawołał:

— Łotrem jesteś, czy głupcem?

Czyż brakuje Ci złota i srebra, czy brakuje Ci żywności i słomy, że wzamian za to chcesz oddać mego pięknego rumaka. Wówczas padł Terach do nóg króla i błagał: Łaski, o królu! Wszakże sam powiadasz, że nie brakuje mi złota ni srebra, a jednak ofiarujesz mi je wzamian za syna. A któż odziedziczy po mnie złoto i srebro, jeżeli mi syna zabijesz? Wówczas wróci znów wszystko do Ciebie.

Król zrozumiał podstęp Teracha, odczuł nienawiść swoją i jeszcze srodzej się rozgniewał. A Terach mówił dalej:

— Wiem dobrze, że ja i dom mój do króla należą i dziecko moje nowonarodzone jego jest, jeśli tego zażąda, i nie powinien mi za to dawać złota ni srebra. Udziel mi jednak 3 dni, królu, bym mógł powiadomić o rozkazie twoim żonę, synów moich i domowników, i uspokoić po ciężkiej stracie.

Na to król chętnie się zgodził. Terach wrócił do domu i opowiedział, co się stało. Dom ogarnęła rozpacz. Trzeciego dnia przysłał król do Teracha i zapowiedział, że jeśli natychmiast synka swego nie przyśle, wówczas rozkaże stracić Teracha z całym domem, ludzi i bydło.

Wówczas Terach wziął dziecko swej sługi, które urodziło się tego samego dnia co Abraham i posłał je królowi. Król kazał je natychmiast zabić.

Teraz uspokoił się Nemrod, a po pewnym czasie zapomniał o całej sprawie.

(D. c. n.)

WSCHÓD

Dr. Josef Breuer.

U źródła świętości żydowskiego życia małżeńskiego.

Z niemieckiego wolny przekład Racheli Seidmanówny.

III

Jakież są właściwości praw, które kształtują żydowskie życie małżeńskie?

Czyż pytanie to jest uzasadnione?

Nie!

Bowiem B—g, święta Jego wola rozkazuje, powinnością zaś człowieka jest bezwzględne posłuszeństwo. I kto odpowiedzi na powyższe pytanie uzależnia posłuszeństwo wobec B—ga, ten już przestał słuchać B—ga Wiedzie go pochwalający wszystko rozum.

W prawdzie boski prawodawca podał nam przy niektórych prawach, przyczyny podstawy i własności tych praw, ale czyż bez tych komentarzy nie może słowo Boskie żądać od nas bezwzględnego posłuszeństwa? Zastanówmy się tylko, czyż nie zachwieją się prawa natury nawet wówczas, gdy tajemnicy ich nie przeniknie rozum ludzki.

Każdy przyzna że nie! Czyż przeto słowo Boże, kształtujące nasze życie, nie jest prawem natury, nie nie przestając równocześnie być prawem boskiem.

S ł u c h a j, w y k o n y w a j i s ł u ż, a b ą d ź s z c z ę ś l i w a, ś w i a d o m a, ż e g o d n i e o d p o w i e d z i a ł a ś z a m y s ł o m B—g a!

A jeżeli spłynęła na Ciebie Jego wielka łaska i oświecają Cię niekiedy promienie Jego Boskiej światłości, które Tobie, błąkającej się, wskazują drogę w nieskończoności B—skiej prawdy i mądrości. — oh, wtedy składaj modły dziękczynne B—gu który w Swej wielkiej łasce użycza ludziom mądrości!

IV

Przewodnictwu B—żemu oddać się musisz w opiekę, jeżeli nie chcesz błądzić w ciemnościach i beznadziejnie zabłądzić! B—g Cię musi prowadzić, jeżeli nie chcesz uśmiercać, miast ożywić, burzyć zamiast budować.

A jeżeli nawet rozum ludzki przeniknął całkowicie ta emnicę powstania człowieka, jeżeli nawet zdoła zedrzeć zasłonę z zagadki, w której pogrążyła się dusza nawet wówczas, jeżeli zechciałby jawnie wystąpić przeciw woli B—ga, musiałby zdobyć się na odwagę występną.

Na taką występną odwagę musiałaby zdobyć się kobieta nim o j e d e n krok odstąpi od drogi, którą jej B—g wytknął i po której ją prowadzi do nowego świętego celu, kiedy jej b—ska, błogosławiąca ręka przy pomocy miłości mężczyzny, ozdobi czoło djamentem macierzyńskiej wielkości.

Tak samo, jak nie odważysz się nazwać „małoznacznemi drobnostkami" „marnością" rzeczy o których B—g mówi i dla których wpaja posłuszeństwo, — nie odważysz się również, lekceważyć życia twoich dzieci, świętości twego związku i przyszłości narodu. Chyba, że nie posiadałabyś odrobiny nawet sumienności żydowskiej, ani poczucia odpowiedzialności macierzyńskiej.

Nie będziesz unikać trudów, ani niebezpieczeństw, nie zawahasz się chyba przed największą nawet ofiarą, jeśli chodzi o dobro Twoich dzieci. Czyż jest na świecie taka matka żydowska, matka, która rości pretensje do tego szlachetnego imienia, czyż istnieje taka matka, która na chwilę zawahałaby się i cofnęła przed niebezpieczeństwem trudów, które ponieść trzeba dla dziecka, cofnęły się wówczas gdy stoi przed możliwością zostania.

Z a b ó j c z y n i ą swojego dziecka.

Czyż nie skazujemy rośliny na zagładę, pozbawiając ją chociażby jednego warunku, niezbędnego do jej życia, wzrostu i dojrzewania. B—ski prawodawca podał nam w prawnych definicjach normę i wskazówki życia małżeńskiego ludzkich roślin. Czyżby więc kobieta i mężczyzna żydowski bali się zaufać radośnie ślepo tym wskazówkom, by uniknąć w ten sposób występnego czynu niszczenie zgładzania „boskiej rośliny"

ylo wska myśl życiowa uważa bowiem takie

Łódź Październik 1928 r. Cena 85 gr. Rok VI, zeszyt 2 (36)
„BAJS JAKOW" (miesięcznik) Adres Red. „Bajs Jakow" Łódź, Aleksandrowska 28

אילוסטרירטער
„בית־יעקב־אלמאנאך"

לכבוד 5 יאהר בית־יעקב־זשורנאל
160 זייטען — געפינט זיך אין דרוק.
דאס גרעסטע און שענסטע בוך פון
דער יונגער ארטאדאקסישער ליטע־
ראטור וועט זיין דער „אלמאנאך".
פאר שטענדיגע אבאנענטען וועט
קאסטען דער אלמאנאך א האלבען פרייז.

בברכת מזל טוב חמה ונלבדה!
אני מושיט לידידי העסקן הנעלה בנש"ק הר'
משה אלטער שליט"א לנשואת בתו מרת אכתר
פערל תחי' עם חברנו הנכבד מר שלמה נייפלד נ"י
א. ג. פרידנזון.

„דגלנו"
ירחון לספרות ולעניני היהדות החרדית מופיע
בפורמט זשורנלי גדול מדי חודש בחודשו בעריכת הר' אלכסנדר
זושא פרידמאן מחיר החוברת בארצנו 75 גר. לרבע רק
2 זהובים לשנה 8 זהובים בחוץ לארץ 15 סנט הגליון לשנה
דולר וחצי
Administracja Dyglejnu Warszawa Graniczna № 3.
P. K. O. 13.810.

נפתלי צבי בן ר' ליבוש טענענבוים מרעטרויט (אמעריקא)
יעטקא בת ר' חיים ראזענבערג שידלאוויצע
מאורשים

צוליב'ן שטרייק וואס דויערט אלץ כסדר
אין די לאדזער דרוקערייען איז ערשינען
דער היינטיגער נומער מיט א פערשפעדיגונג
אדמיניסטראצי'ע.

Najserdeczniejsze życzenia z okazji zaręczyn
p H. Tenenbaum
z p. I. Rozenbergżanką
życzę kwitnącej przyszłości.
Wąchock. Izrael Wargon.

צו דער פערלאבונג פון מיין ליבע פריינדין זשעניא
זשימנאוואדא מיט הערן הערצקע רארמאן
ווינשט א הערצליכען מזל־טוב.
קראקא. מ. קירשענבוים.

מזל טוב
צו דער פערלאבונג פון אונזער געערטע ח' טשארנה
הענדעלעס מיט ה' יאדא פון קאליש און צו דער תנאים פון
די געערטע ח' הינדא קאמינער מיט ה' ליפשיץ (פאביאניץ)
ווינשען מיר א ברכה'פולען מזל־טוב און גליקליכע צוקונפט.
בלאשקי. בנות אגודת ישראל.
לעהרערין: פ. שייער
פארז.: מ. טרויבע.

צו דער פערלאבונג פון פרל. שיינא זימנאוואדא
(וולאצלאוועק) מיט ה' הערצקע ראהרמאן ווינשען מיר
א הערצליכען מז"ט — א הערליכע צוקונפט זאל זיך פא־
זיי אויספרייטען — ויזרח מזלם כשמש בצהרים.
ב. האנדעלסמאן, ח. דארעמבאס
ב. פריזאנד.

א הערצליכען מזל־טוב ווינשען מיר אונזער פריינד
ה' יצחק מאיר וואקסבערג צו זיין תנאים שרייבען מיט
פרל. מ. קאפלאוויטש פון פינטשאוו
אדמיניסטראציע בית־יעקב־זשורנאל.

נחום אבלים
הנני משתתף בצערו של ידידי היקר עורך העתון „דער
יוד" הר' משלם קאמינר נ"י
במות עליו אשתו ע"ה
המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.
א. ג. פרידנזון.

Red i wyd. Lezer Gerszon Frydenzon. Tłocznia I. Grinberga Łódź, Wschodnia 45. tel. 31-90.